

ZVEZEK · 5
LETO VII ·

· MAJ ·
· MCMX ·



· N · A · Š · I · Z · A · P · I · S · K · I ·

SOCIALNA REVIJA · UREDNIK DR. ANTON
DERMOTA · · ODGOVORNI UREDNIK IN
IZDAJATELJ ANTON KRISTAN · LJUBLJANA

VSEBINA:

ANTON KRISTAN · KULTURNI BOJ · · ABDITUS · SOCIALIZEM
POSAMEZNIKA · · DR. JOSIP FERFOLJA · MASARYKOVA PRAK-
TIČNA FILOZOFIJA · · DR. DRAGOTIN LONČAR · IZ POLITICNE
KORRESPONDENCE DR. JANEZA BLEIWEISA · · DR. FR. KIDRIČ
POMOTE IN POTVARE ZA RAZNE POTREBE · · L. GUMFLOWICZ
SMRT · · PREGLED · · SOCIALIZEM · ZADRUŽNI · STROKOVNI
ŠOLSTVO · VLADIMIR LEVSTIK · ILIRCEM SPLOH

· MCMX ·

LASTNIK KONZORCIJ „NAŠIH ZAPISKOV“ · UREDNIŠTVO V
GORICI · VIA DEL BOSCHETTO 29 · UPRAVA V LJUBLJANI
SELENBURGOVA ULICA 6_{II} · · TISK TISKARNE · IV. PR.
LAMPRET V KRANJU · POSAMEZNE ŠTEVILKE : 40 VIN.

Naši Zapiski

izhajajo vsakega
1. v mesecu ::

Poročnina znaša za Avstro-Ogrsko za celo leto
4 K 80 v s poštino vred, za pol in četrt leta so-
razmerno manj; za Nemčijo 5 K 60 v, za ostale
države 6 K 20 v. :: Posamezne številke 40 v.

Rokopisi naj se pošiljajo na adresu Dr. ANTON ĐERMOTA
v Gorici, vla del Boschetto 29. :: Poročnina pa na naslov:
:: NAŠI ZAPISKI, Ljubljana, Šelenburgova ulica 6/II. ::

„Naši Zapiski“

VI. letnik 1909 se dobe za K 4·80
pri upravi Naših Zapiskov v
Ljubljani, Šelenburgova ul. 6./II.

Pod spovednim pečatom.

Spisal A. Kirchsteiger,
preložil Efbin Kristan.
Cena I. dela 2 K 60 vin.,
II. dela 2 K. Ta lepa in
nadose zanimivo pisana
knjiga je prav pripravna
za darilo ob primernih
priložnostih. Dohva se v
oseh knjigarnah in v

Del. tisk. druž. v Ljubljani

Najnižje cene.

Največji izbor.

Skrbno izdelovanje.

Precbleke

Popravila

L. MIKUS

• tovarna dežnikov •
• Ljubljana, Mestni trg 15. •

GRIČAR & MEJAČ

Ljubljana, Prešernova ulica 9

priporoča svojo bogato zalogo

izgotovljenih oblek

za gospode in dečke ter mične novosti v konfekciji za dame in
deklce. — Ceniki zastoj in franko.

ANTON KRISTAN:

Kulturni boj?



ot prispevek k diskusiji, ki se je vnela zaradi Abditovega članka pod gorenjim naslovom, priobčujem poglobitve misli, ki jih razvija o naših spornih vprašanjih dr. K. Renner. Te misli so tem zanimljivejše za nas, ker so izšle tudi povodom polemike.

Dr. K. Renner je napisal v 10. št. 1. II. (1909) revije „*Der Kampf*“ repliko na članek Maksa Adlerja „*Kirche und Schule*“, ki je ob 40letnici šolskega zakona izšel v isti reviji. V ti repliki trdi Renner, da so tudi tisti, ki se danes potegujejo za boljše šole, pravzaprav njihovi nasprotniki, kajti: birokrat hoče inteligentne podložnike, zdrave vojake, krepke državljane, ki bodo znali prebrati vsak opomin, vsako naznanilo, ki pride iz c. kr. urada; idiotom komandirati pa ni zabava. „Mišljenje, mišljenje — to je glavno“. Slehern izmed vladajočih razredov ima posebno željo glede šole. Vse želje pa se zlijejo v eno: šola naj daje vse mogoče čednosti, zmožnosti, sposobnosti — vse prav in lepo; le enega naj se varuje — nikar vzgojiti *svobodnega duha!*

Dr. K. Renner se zato vprašuje: „Kaj je vendar ta svobodni duh, ki se ga tako boje?“

Odgovor se glasi:

Intelektuelno je svobodni duh spoznanje, da je na tem svetu vse izpremenljivo, da delo človeka vse napravi, da more vsaka generacija določiti svojo usodo, da se je vsak razred bojeval za svojo emancipacijo in da se bo to še naprej godilo. Po značaju pa je svobodni duh *volja in sila, s katero imamo samega sebe v moči in v oblasti in ki nam pomaga, da ne podležemo drugim*. Tega svobodnega duha morajo za šole terjati vsi oni razredi, ki so vladani, bati se ga pa morajo vladajoči — tako zaradi šole kakor *zaradi življenja mas*. In prav zato se nagibljejo vladajoči razredi že po svojem razrednem stališču — proti svoji boljši vesti — k temu,

da žrtvujejo učnemu sistemu vere onega vede, učnemu sistemu dogme onega raziskavanja, odrešenju na onem svetu vzgojevalni sistem pozemeljskega človeka — v kolikor se to tiče mas. Zase in za svoja vseučilišča si pa hočejo obdržati drugo. Katere dogme, koliko dogem, ena večalimanj, to je zanje vseeno; tudi glede vsebine niso prav natančni, je tudi ne poznajo. Vseeno, popolnoma vseeno jim je, če je to nesvobodni duh Kanizija, ali Lutra, ali Mohameda — saj so se naši krščanski socialci izjavili za softe in proti mladoturkom, ki stoje pod uplivom saloniških židov — samo, če je to star sistem, v katerega mase še verujejo.

Ker je tako, potem mora biti brezuspešno, tem gospodom s stališča logike, filozofije, religije *pobijati* to, česar *sami ne verujejo*. Saj so vendar vedno drage volje pripravljeni odreči se: za mase intelekta, zase religioznosti. Priznavajo vendar sami: za nas bodi svoboda intelekta, za mase pa vera! Bojevati se torej ž njimi v imenu znanosti proti dogmam, v imenu prave religiozne zavesti proti napačni religiji, to je kratko rečeno boj s papirnatimi meči proti mlinom na veter.

Ali naj v masah bojujemo boj za emancipacijo *duha* naravnost in ločeno od *gospodarsko-političnega* gibanja?

Pomislimo samo na prošnjske procesije: kakšen smisel naj ima, če dokazujemo kmetu, da so toča, požari, živinska kuga čisto naravni fenomeni? Če noče biti govornik radi izzivanja tepen, mora pač najpoprej misliti na to, da kmeta gospodarsko proti toči, požaru in živinskim boleznim *zavaruje*; vsled tega kmet zadobi šele potrebno objektivnost, da zamore opazovati naravne fenome brez predsodkov, z očmi raziskovalca! In prav tako, kakor stoji kmet naproti naravnim močem, stoji proletarec naproti *socialnim močem*. Dokler mora biti v primitivnih gospodarskih razmerah v rokah svojega „gospoda in mojstra“ za pomočnika, ker ta gospodarska stopinja zahteva takšno in nič drugačno obnašanje, dotlej je tudi Jezus „njegov gospod in mojster“, predpodoba *dobrega* gospoda in pastirja — proti vsem tistim slabim gospodom, ki ga izkoriščajo. Brez moči, da bi sebe samega mogel misliti brez gospodarja, hoče poboljšati izkoriščevalca z opozarjanjem na evangelij, s pritožbo na višjo instanco, na gospodarja nebes. Vsakemu proletarcu je komunizem prirojen kot mišljenska oblika, in od XII. stoletja naprej ni bilo nobenega gibanja delavcev *brez* komunističnega značaja; pred kapitalistično dobo pa je komunizem autoriteren in religiozen, naslanja se na prakrščanstvo.

Prav tako je danes tam, kjer je gospodarski razvoj zaostal in kolikor ga je sploh. Velike delavske množice imajo danes v srcih revolucionarni praevangelij. Mnogoštevilni naši najboljši sodrugi, ki jih osebno poznam, imajo v svoji individualni duši skupno-proletarski razvojni proces od Franca Asiškega do Tomaža Mincerja, od Weitlinga do Bebla — natančneje povedano, prišli so iz katoliškega pomočniškega društva in vstopili v naše bojovne organizacije. Iz pomočniškega društva jih ni poklical *naš* nauk, ne, njih razredno stališče jih je ven pognalo, in tako so instinktivno iskali moderni socializem in z veseljem našli svojo osvoboditev. Kar jih je osvobodilo, to je bil — prej neznan — *nравnostni nazor, da gospodari delavec, ki je hlapec kapitala, faktično in neposredno nad produkcijskim aparatom kapitala, če je združen.* Sedaj more in mora sebe samega misliti brez gospodarja, sedaj se more šele odreči idealne podobe *dobrega* gospoda. *Neodvisnost, samostalno odločanje o gospodarskem obstoju* ali vsaj utemeljena nada na možnost dosege istega, je predpogoj svobodnega duha. Kadar padejo verige, takrat je tudi svoboda samaobsebi umevna. Nemarksistično in nepolitično bi bilo od nas, da bi ta duševni proces v mnogoštevilnih delavskih množicah nasilno prurušili, da bi jih s kako vsiljivo versko ali neversko propagando še prav utrdili v njih še ne premaganih nazorih, in da bi preprečili izzorenje socialnih nazorov, iz katerih edino prihaja svoboda duha. Temu bi se reklo, da nadomeščamo gospodarski osvobojevalni boj z dogmatičnim prepirom.

Svoboda duha je ideologični cvet na tleh gospodarske svobode, brez te je kakor rastlina, ki raste in živi v steklenem rastlinjaku, ki jo goje v knjigah in člankih, stvar, ki je kvečjemu vredna, da se ž njo pečajo pesniki, misleci in literati. Če ti nekaj časa napolnjujejo steklene rastlinjake, če nam v eksotični lepoti kažejo in goje novega duha, novo religiozno zavest, novo svetovno modrost — poštena in topla zahvala jim bodi za to! Mi pa imamo zaenkrat še zunaj dovolj tal pripraviti, da bodo ugodna za gospodarski in politični razredni boj, ko bodo godna, se bodo rastlinice vsadile, in videlo se bo, kako pojde. Do tedaj pa je edino mogoči, edino uspešni kulturni boj — *razredni boj.*



Socializem posameznika.

VIII.

Konec.



ocializem je nauk življenja ne knjig. — Ni nauk, da bi se morali mučiti s tem, kje ga spravimo v sklad z vsakdanjim življenjem; ne, on sam rase iz življenja. Kjer ni življenja, dela in neprestanega napredovanja, tam tudi socializma ne smemo in ne moremo iskati.

Posameznik je, ki potrebuje jasnega naziranja o socializmu, pravtako, kakor je zanj jasno naziranje o življenju sploh nujno. Zato je za socialni razvitek naše dobe merodajen in odgovoren posameznik kot skupina.

Nihče torej ne more reči o sebi, da je socialist samo zaradi tega, ker je proletarizacija nastopila in nastopa, zgolj vsled tega, da s tem koristi sam svoji osebi, temveč zavedno socialist biti je stvar v prvi vrsti tudi čuta. Čustvo mi veleva, da je to nepravilno in krivično, ono pa pravilno in pravičnejše.

Socializem je torej umstveno in čustveno merilo za posameznika. Obenem je socializem etično in estetično pravilo za hotenje posameznika.

Nasprotno pa mislim, da socializem in duh naše dobe ne moreta verstva posameznika zametavati. Zakaj verstvo posameznika je najvišje dobro, ki ga imamo. Verstvo ne more nikoli izpodjedati socialnega duha in socialistične misli. Verstvo je večno, neizčrpno, ker je neprestano delujoč del v duševnem življenju človeštva. Naj so socialna vprašanja današnje dobe še tako komplicirana in velika, rešena bodo, ko bo stalo versko vprašanje še vedno pred nami.

Neumestno se mi tedaj zdi, pobijati verski čut, ki je za posameznika najvišje individualno uživanje, v socialistični formi, poznani iz prve dobe socialnih stremljenj. Zakaj socializem, ki temelji zgolj v gotovosti materialnega uživanja, v hrepenenju lačnega želodca, ni močan in stalen.

Nasprotno smatram za socialistično prepričanje posameznika kot potrebno, imeti nedotaknjen respekt pred verstvom individija. Osebnost smatram resnično in neomajano verstvo posameznika za najtrdnjšo oporo v socialnem in družabnem boju tlačanih

za osvoboditev. Seveda je ta opora povsem individualnega značaja, temelječa v izrazitem in močnem individualizmu. Zavednost verstva posameznika je ekstrakt vse dosedanje naše kulture in zgodovine in pa individualnega razpoloženja ljudi.

V zapadni Evropi je danes doma tradicija, da je socialistično prepričanje nekak antipod verstva. Za zgodovinarje je ta pojav umljiv s tega stališča, da se propagira v najčestejših slučajih socializem kot znanstveni produkt filozofičnega materialistiškega nazora. Socialno čustvo se potem razliva tam, kjer boli, upliva na čutenje razvitega individuja razdirajoče, namesto hladilno. In splošno nagnenje do socialnega dela buta potem v čisto napačen zid. Mnogo zgodovinskih porazov socialistične misli v novejši dobi lahko kratkomalo pripišemo tej nevarni napaki v socialnih bojih.

Socializem je splošna vseobče družabna smer, ki nima povoda omajati verstva posamezniku.

Socializem pa tudi ni nobena šablona, po katere pravih naj bi kdaj živeli srečno vsi narodi. Že danes poznamo francoski, nemški, ruski itd. socializem. V razvitku posameznega naroda pravtako kakor v razvitku posameznika temelji napredek socializma. On nastaja iz potrebe. Slovenci na primer potrebujemo *slovenskega socializma*. Ne v tem smislu slovenskega, da bi poznal zgolj kake narodne šovinistične težnje, temveč socializem, ki ima stike in zveze s socialistično idejo povsod, kjer ista napreduje in se razvija, skratka potrebujemo socializma, ki more nam prikladen in uporabljen biti. Pri tem seveda ni prezreti, da je socialna misel povsod enaka, naš na socialistični misli temelječi etični nauk povsod in za vse enak.

V gospodarskem in kulturnem oziru je socializem višja smer. Ta smer nam more biti koristna. To pa samo tedaj, če res čutimo z njo, delamo z njo in živimo z njo. Za to je potrebna *socialna vzgoja*. In s stališča vzgoje tudi socializem kot gospodarstven in kulturni program ni človestvu še končni cilj. Napredek je namreč stalen.

Vklepati tedaj ta življenjski nauk v kake natančno izmerjene in strogo urejene teorije ne gre. Ni mogoče. Vidimo, da so se do danes vsi taki poskusi ponesrečili. Zaprášeni leže mogočni folianti za bodoče življenje namenjenih teorij med utopisti, ki so padli. In še vedno padajo.

Socialisti smo, ker želimo socialne pravice. Socialna pravica sama na sebi sicer ni nikak socialen faktor, ampak postati more vsled našega hotenja po odpravi izkoriščanja po kapitalu kot

produkcijski moči. To hotenje pa ne temelji le v zavesti izkoriščanega proletarca, temveč tudi v misli posameznika, ki ima pojem o pravici. Ta pojem je samoumevno relativen. Ampak naše, četudi nehoteno teženje po pravici in resnici, nas vodi do socializma. Zato sega socializem naravno tudi v duševno življenje posameznika. Od tod tip socialista.

Socialna izobrazba je tedaj tako potrebna, kot vsakdanji kruh. Ker potrebujemo kruha, potrebujemo socializma.

Socializem hoče življenja; v duševnem oziru novega pomlajenega življenja; v gmotnem oziru pravičnega socialnega življenja, da more prosperovati kultura, vir vsemu človeškemu dejanju in nehanju.

Duševno močan in čustveno globok človek stopa v socializem.



DR. JOSIP FERFOLJA:

Masarykova praktična filozofija.

Konec.

XI.

Realizem. Politika.



Realizem je Masaryku *metoda, način* mišljenja in delovanja. Človek mora *trezno* presojati samega sebe in ves svet, ki ga obdaja. Ne samo dejanja in misli, ampak tudi čustva; treba je dobra čustva ločiti od slabih. *Vsako stvar* moramo vzeti tako, *kakršna je*, pronikniti do jedra, ne bati se, četudi je jedro grenko. Predpogoj je *resnicoljubnost* vedno in povsod. Ne lagati, ne sebi, ne drugim, četudi se postavimo proti struji, četudi trpimo pri tem. Resnica ne more škodovati, resnica mora zmagati in prinese koristi. (M. je dokazal neustrašeno, moško resnicoljubnost v znanem rokopisnem boju od l. 1886., ko je razkrinkal rodoljubno laž o starodavni češki kulturi, dokazavši, da so rokopisi podvrženi, in l. 1899. pri imenitnem procesu nemškega žida Hilsnerja v Polni, ko je zahteval revizijo procesa in nastopil proti vraži o ritualnem umoru. Češka in ostala slovanska rodoljubarsko-nazadnjaška javnost je M. zato kamenjala in opljuvala, očitaje mu najpodlejše namene in nagibe.)

Realistični človek je *vesten, temeljit*, hoče svoje življenje opreti na utemeljene nazore, hoče si ustvariti enoten nazor na svet in otresti se vsake nejasnosti in sentimentalnosti ter postaviti na njuno mesto *energijo in jasno mišljenje*.

M. pobija prenapeti *historizem*, ki gleda rešitev v preteklosti, ter povdarja pomen *sedanjosti*. Minulost je le naša učiteljica za življenje sedanosti. Za sedanost moramo porabiti le dobro jedro preteklosti. Jedro češke minulosti vidi M. v Češkem Bratstvu (Chelčický). V *humaniteti, demokratizmu, v boju proti vsakemu zlu in nasilju* vidi M. zmisel češke zgodovine. Zato hoče, da se ta zgodovina nadaljuje v tem zmyslu.

V *politiki* zagovarja M., zvest svoji realistični metodi — *prirодно pravo*. Socialna stremljenja in demokratični ideali modernega človeka, ki zahteva popolno enakopravnost posameznikov in narodov — to je M. prirodno pravo. *Historično pravo* je M. le moralna opora prirodnemu pravu, nič več. *Narodna samostojnost* mu je *važnejša* od *deželne* — teritorialne. Ta poslednja bi se dala doseči na Češkem (češko državno pravo) edino po sporazumljenju z Nemci.

Spoznavši v humanitetnem idealu kulturno misijo češkega naroda — zahteva M. tudi v politiki *pravičnost, svobodo, enakopravnost*. Svoje *politike ne sme* noben narod — in še posebno ne *mal narod* — *opirati na nasilje*. Politika ne sme biti lokalna, malenkostna, marveč *svetovna*, in mali narod *rešuj naloge človeštva*.

Politika se ne sme delati *od danes do jutri*, ampak *dosledno* v določeni smeri; politični program imej *filozofično in idejno podlago*.

M. *zametuje dvojno moralo*, ki pravi: v zasebnem življenju moram biti pošten, v političnem pa lahko uganjam vse lumparije. Nepošten politik je nezanesljiv i v zasebnem življenju. *Ni razlike med politiko in npravnostjo*. Poštenost, pravičnost veljaj povsod, bodi vedno prva.

Politika je končno M. *trezno delo, strokovno znanje, resen študij znanosti*.

XII.

Radikalizem. Demagogija. Demokracija.

Radikalizem je M. politična *površenost, polizobraženost*. Političnih izprememb ne dosežemo naenkrat, marveč *z neumornim, vztrajnim in dolgotrajnim delom*. Od tega pričakujmo gotove rešitve, a ne od *katastrofalne* politike. Vsaka temeljita preobrazba poli-

tičnega življenja zahteva poprejšnjega *razvoja, reforme v glavah in srcih.*

Nestrpnost v politiki zadržuje *zdravi razvoj*. M. se obrača posebno proti *češkemu radikalizmu*, ki misli z radikalnimi frazami doseči politično samostojnost. Ako jo hočemo doseči, pravi M., in jo tudi obdržati, moramo si prej pridobiti *kulturno in gospodarsko samostojnost*.

V ozki zvezi z radikalizmom je politična *demagogija*.

Demagog je vedno *razburjen in ogorčen*, kar smatra za radikalno odločnost in energijo.

„Demagog hoče pridobiti *maso* ljudstva, zato *grmi* in porabi *vsa sredstva*, ki so mu pri roki; *falzificira* dejstva, napada *osebno*. Noče izobrazbe ljudstva, ker računa na njegovo *zaslepljenost* in *nevednost*. Demagogu je za *število*, ne za kakovost pristašev. Demagog hoče z navideznim radikalizmom pridobiti ljudstvo na svojo stran.“ (Glej spis Evžena Šterna: „Názory T. G. Masaryka“ — Praga 1910, str. 23.)

M. dela to-le razliko med demagogijo in *demokracijo*:

„Demokracija pomenja ljudovlado, vlado ljudstva, pomenja svobodno in razsodno ljudstvo, ki je sposobno samo si urejati svoje zadeve in samo sebi vladati. Demagogija pa hoče ljudstvo voditi; zato pa potrebuje ljudi, ki se dajo lahko zaslepiti in ovladati s kričečimi gesli. *Demokracija je za ljudstvo, demagogija je proti ljudstvu.*“ („Čas“, 7. 10. 1907.)

„*Demokratizem pomenja ljudstvo dvigati, ne se ponižati k njemu, ne se dobrikati mu, niti ne ustrezati nagonom in razvadam mase.* Demokrat se dalje razlikuje od demagoga v tem, da je *vesten*, da je *zvest svojemu lastnemu prepričanju* in da ima pogum *iti tudi proti večini*. Demokrat mora biti pogostokrat *nesložen.*“ (Glej spis Evžena Šterna, str. 24.)

XIII.

Slovanska vzajemnost. Narodnost — mednarodnost.

M. ne ljubi praznega govoričenja o slovanski vzajemnosti. Tudi v tem hoče jasnosti, odkritosti in poštenosti. Predvsem *mora skrbeti in delati vsak zase*, ne sme skleniti rok križem in čakati, da ga reši brat Slovan. Slovanstvu treba dati pravo *vsebino*; ne govoriti toliko o politični vzajemnosti, bolje delati za *gospodarsko in kulturno vzajemnost*.

Družiti se moramo le z *naprednimi življi* slovanskih narodov; nazadnjaštvo škoduje nele dotičnemu narodu, ampak tudi onemu, ki se s tem druží.

M. ne prezre, kako brat Slovan drugega brata Slovana zatira in tlači. Udarec od brata boli še bolj kot od tujca; zato je predpogoj vzajemnosti pravičnost, prizanesljivost in poštenost. Če tega ni, ni vzajemnost nič vredna. M. je ljubši pošten, dober Nемеc kot nepošten, okruten Slovan.

M. se je nedavno potegnil za slovansko stvar v zagrebškem in Friedjungovem procesu. Od tedaj je M. zrastel v milosti naših Vseslovanov. Treba povdariti, da je M. zagovarjal slovansko stvar ne zato, ker je bila slovanska, ampak zato, *ker je bila pravična*.

M. se čudi, kako se more od meščanskih strank očitati socialni demokraciji *mednarodnost*. Pri mednarodnih organizacijah kapitalistov, učenjakov, časnikařev i. t. d. se ob mednarodnosti prav nič ne izpodtikamo.

To očitanje ni sicer brezuspešno, kakor dokazuje organizacija „narodnih“ socialistov (navodnice so Masarykove!) — a je vendar čisto *neutemeljeno*, pravi M.

Mednarodnost ni protinarodnost ali breznarodnost. Tako naziranje se da k večjemu konstatirati pri *Marxu* in *Engelsu*, ki sploh nista spoznala pravega pomena narodnostne ideje ter sta jo nadomestila z brezkrvnim *kozmpolitizmom*, t. j. nekako svetovno organizacijo, ki bi v enotni politični in gospodarski obliki objemala ves svet. M. lojalno upošteva *vzroke*, zakaj *nista* Marx in Engels *še mogla* umeti narodnostne ideje, in konstatira, da se je ta ideja od *Marxa* sem v socializmu uveljavila v popolnoma modernem zmislu. Od programatičnih izjav *Bebla* in *Liebknechta*, *Kautskega*, *dr. Adlerja*, *Pernerstorferja*, *Daszynskega*, *čeških socialnih demokratov*, od *narodnostnega programa socialne demokracije v Brnu* sem se lahko reče, da ni nobenega nasprotja med narodnostjo in socialistično mednarodnostjo. Ako se socialni demokrati raznih narodov družijo v skupen — tedaj mednarodni nastop proti skupnemu sovražniku, mednarodnim kapitalistom, tedaj se jim to solidarno mednarodno delavsko združevanje ne more očitati.

Masaryk je hud na narodno žurnalistiko, ki nalašč ignorira programatične izjave socialne demokracije glede narodnosti, in formulira končno svojo sodbo o tem predmetu dobesedno sledeče:

„Vidim v socializmu z njegovo mednarodnostjo umestno protitežje in korektiv narodnostnemu egoizmu in šovinizmu, koji korektiv nam je tembolj dobro došel vspricho dejstva, da se

narodnostno čustvo in narodnostna ideja od raznih in številnih špekulantov, malih in velikih, tako zlorabljata, kakor se zlorablja vera, znanost, žurnalistika — sploh vse. Če torej naši socialisti kritično presojujejo našo narodno politiko, ruski rusko, angleški angleško i. t. d., vidim jaz v tem za splošni razvoj korist.

Vpliv socializma je tu tem večji, ker socializem ne pojmuje svoje mednarodnosti utopistično in fantastično, marveč pojmuje narodnost vedno bolj pozitivno. Ako se ne motim, more socializem posebno *malim narodom* koristiti; tu je popolnoma naravno, da se briga le za malega človeka.“ (Masaryk, Sociální otázka, str. 517.)

XIV.

Ljubezen = delo.

V starem in srednjem veku, ki sta temeljila na suženjstvu in podložništvu, se o problemu dela ni razmišljalo veliko. Resno se je o tem začelo razmišljati šele v najnovejši dobi. Angleški filozof Locke je prvi o tem vprašanju napisal razpravo. Posebno pa nas je novodobno socialno vprašanje napotilo, da smo se začeli bolj intenzivno pečati s tem problemom.

Imamo *delo dveh vrst*: eno je navadno, vsakdanje, drobno in pravilno — drugo je nepravilno in nenavadno, nas razburja in traja le majhen čas.

Človek ljubi zadnje vrste delo veliko bolj od prvega. Mi delamo radi le tedaj, če smo za to dobro razpoloženi, ali če vidimo v delu nekaj posebnega, prazničnega, razburljivega. Človek občuti že od narave neko naslado v nevarnosti ali razburjenosti.

Toda vsakdanje delo, drobno, nesvobodno, žaljavo, neprijetno delo — to človeku ne ugaja. In baš v *tem delu* je prava *ljubezen* do bližnjega. Edino takšen *delavec* (v najširšem pomenu besede) je *rodoljub*, in nikdo drugi.

„Ljubezen je delo, delavnost, energija. Delo pa ni aristokratski šport, ki dela vse, kar je podobno gledališki pozi, kar nosi krinko mogočnosti, kar bije v oči in draži živce. Ne razburjenost, nemetodičnost, občasni napadi žensialnosti, bohemstvo, nervozna agitacija, ampak moški mir, metodičnost, silno in trdo mišljenje, čisto in brezmadežno življenje in resnična dejanja.“ — „Delo ni nemirno, razburljivo šegetanje, marveč delo bodi mirno in v svesti si svojih ciljev.“ — „Le resnično delo se ubrani neštevilnih sovražnikov, neznatnih, a vsakdanjih mikrobov zla in telesne in npravne bede.“

Človek je zaljubljen v *tragičnost, mučeništvo, smrt*. Starejša etika je to zakrivila, ker je postavila smrt preveč visoko. Uvedla je s tem v etiko velik luksus. Življenjska moč je postala odveč, nična v trenutku, ko je postala smrt ideal človeka.

To mučeništvo je navadno *nepristno, hinavsko*. Mi sami se *vlačemo* v mučeništvo v naši fantaziji, ko pravimo, da damo svoje življenje za *vero ali narod*.

Spoštujmo tiste, ki so dali svoje življenje za vero ali narod, toda nikar *jim ne sledimo*, če nočemo samih sebe slepariti. *Za narod umreti, to je razmeroma veliko lažje, kot za narod živeti in delati. Toda ta narod noče, ne zahteva od nas življenja, on hoče od nas le dela.*

To misel najdemo pr modernih pisateljih izraženo na več mestih. *Havlčček* pravi: „Drugod so ljudje umirali za svoj narod, a mi hočemo za svoj narod živeti in delati“. *Dostojevskij* v „*Bratih Karamasovih*“: „Ruska ne potrebuje tvoje smrti, marveč le 5 let dela.“ *Turgenjev, Maeterlinck, Puškin* in drugi so izražali isto misel.

Zato se moramo postaviti proti temu hinavskemu mučeništvu in oživimo raje veselje do življenja. Ne se bati smrti! *Živeti s polnim življenjem* pomenja živeti v sedanosti in delati.

Pravi mučenik je tisti, *ki se je trudil celo svoje življenje*, dokler mu niso opešale moči.

„V delu je demokratizem, v poštemem delu, npravni odgovornosti nasproti družbi, — aristokrat noče delati, on hoče, da bi drugi zanj delali. Resnično moderni človek, ki hoče napredek dela, je delavec.“ Marxa in socializem je ceniti radi tega, ker je priprostemu delavcu in njegovemu delu izvojeval ono priznanje, ki mu pritiče.

Človek hoče biti vedno nekaj *velikega*, vsak hoče biti vsaj Napoleon ali pa Rotschild. To je samo romantizem in utopizem, ki je sicer človeku prirojen, toda če postane preveč napet (titanizem), tedaj se pač moramo proti *njemu boriti*. Mi ga moramo premagati in dobojevati se do realističnega naziranja na delo. Le ono drobno, železno pravilno delo je pravo delo. A to delo zahteva velike energije, premaganja samega sebe, moralne zavednosti; kajti človek od narave ni delaven, on dela navadno le, ko mu že gre voda v grlo.

Svoj romanticizem premagamo le s svojo *delavnostjo*, v koji najdemo tudi primerno *skromnost*. Ideale lahko imamo, da, jih moramo imeti, tudi velike, utopistične, ali nikar ne mislimo, da jih dosežemo takoj, slučajno, ampak pripraviti se moramo na neumorno, težko, dolgo delo . . .



Iz politične korespondence dr. Janeza Bleiweisa.

Priobčuje dr. Dragotin Lončar.

Konec.

XXXI.

Pisma viteza Josipa Schneida (nemški izvirnik).

9.

Z dne 19. decembra 1879.



Windischgrätz je „slovenski knez“ po svojem rodu in po svoji rodbinski tradiciji.

10.

Z dne 21. decembra 1879.

Schneid je imel pogovor s Taaffejem.

Osebnih izprememb Taaffe ne more še izvršiti, ker ne more odstaviti deželnega glavarja, tudi razpust deželnega zbora ni sedaj mogoč. Onemogočenje sklepčnosti deželnega zbora bi bilo neugodno, zakaj v tem slučaju ne more vlada podpirati tistih, ki se bore z nekorektnim sredstvom.

Grof Taaffe pozna želje dežele in jih bo upošteval, v kolikor ne nasprotujejo njegovemu programu. To je: zadovoljitev narodnosti. Tu se mora držati poti, ki ne žali zlasti Nemcev, pri vsem se pa izogibati, da ne ustvarja političnih mučnikov, okrog katerih se potem vse zbere in spoji vse vladi sovražne elemente. Uspeh sedanje njegove politike je bil edino ta, da ni ničesar storil, kar bi bilo neustavno, da polagoma uresničuje predložene mu želje, pri tem se pa ogiblje koncesij, ki jih more dati le strankarsko ministerstvo.

Volitev kneza Windischgrätza bi bila Taaffeju zelo ljuba in ne taji, da si je tudi vlada zelo želi. Ne more pa takoj za to kaj ponuditi . . .

Kljub trenutno zelo negativnemu položaju nasvetuje Schneid, da se proglasi Windischgrätz za kandidata. Nagibi so za to naslednji: „Iz odkritih izjav ministerskega predsednika sem uvidel, da v resnici ne zmore tega, kar mi v tem trenutku zahtevamo. Vem pa tudi, da je stališče Taaffejevega ministerstva zelo okrepljeno in da razpolaga z močjo, ki jo je komaj kdaj imelo katero prejšnjih ministerstev. Ker bo ta moč stalna in se mi zdi, da ministerski predsednik rad ustreže našim željam, kakor hitro mu bo možno in dobi za to ugodno stališče, ker je odkrito vesel okrepitve naše stranke z izvolitvijo Windischgrätza in se marsikaj zgodi v korist deželi, ako za to pridobimo Windischgrätza — zato jaz odkrito mislim, da se ne smemo zaradi formalne in le odlašajoče negacije ministerskega predsednika dati odvrniti, da ne bi storili nečesa, kar se nam prejalislej gotovo povrne.“

Rekel sem tudi ministerskemu predsedniku, da morem zagovarjati svoj nasvet centralnemu volilnemu odboru, da proglasi za kandidata kneza Windischgrätza.“

11.

Z dne 22. decembra 1879.

Vlada je sedaj zelo okrepljena, trajna in moramo za dolgo časa računati s to vlado, ki ji je dežela izrekla zaupanje; ta vlada je za nas izredno dobrohotna.

Z Windischgrätzom, ki je z dvorom v nepretrganih stikih, se stranka okrepi, kar se ne sme podcenjevati. Ti stiki so mnogoštevilnejši in odločilnejši nego drugih dostojanstvenikov, ki so v slovenskih vrstah, ter izdatnejši, da se postavijo po robu koteriji Auerspergov, ki je imela 16 let odločilen vpliv. Ko ljudstvo vrže v politično življenje člana te prejasne rodbine, vzprejmo knezi Windischgrätzi zopet ono veliko politično ulogo, ki so jo imeli v prejšnjih časih.

Še en faktor je odločilen, da vlada slovenske zahteve še odbija, ne zato, ker ne bi hotela ustreči Slovencem, ampak, ker hoče izvesti važen program. Slovenci morajo sami spoznati, da so na površju večja vprašanja, ki se ne smejo ovirati po manjših vprašanjih, čeprav so ta še tako nujna.

12.

Z dne 23. decembra 1879.

Proglasitev Windischgrätza za kandidata je korak državniške modrosti.

Signatura prejšnje dobe je bilo izoliranje dvora od konservativnih elementov, kar je bilo posledica tega, ker se niso udele-

ževali političnega življenja Čehi in visoko plemstvo. Sedaj pa so Čehi tu in plemstvo v boju proti liberalizmu. Čimbolj se bo plemstvo udeleževalo političnih bojev, tembolj gotovo bodo kulturno napredovali razni narodi.

„Windischgrätz, kakor se mi zdi, nič ne ve o moji ingeren-ciji. V dvornih krogih je vzbudila njegova kandidatura senzacijo. Njegova proglasitev je fakt, namerjen zelo proti Auerspergu. O važnih dogodkih Vam poročam telegrafično in prosim, da daste ta poročila na razpolago ‚Slovincu‘ in ‚Slovenskemu Narodu‘.“

13.

Z dne 4. januarja 1880.

„Položaj je zelo težak. Neizmerno sem ozlovoljen. Skoro se kesam leta 1879! V nevarnosti smo, da nas potisnejo v manjšino, zakaj spomenica nam je odbila Poljake in ta nesložnost se izrablja od vseh strani, da se ločijo stranke desnice.

Čehi so šli v svoji spomenici — nočem reči — predaleč, toda bili so neizrečeno nepolitični. To, kar oni hočejo, se mora in more izvršiti administrativnim potom in res ni bilo treba tolikega vpitja in takega aparata, da se je izleglo jajce pred očmi dihurja, ki ga skoro požre. Čisto navadna državniška previdnost bi bila morala Čeha pripraviti do tega, da bi bili dali spisu druge oblike.

Politična napaka naše stranke je v tem, da vsakomur kažemo svoje namene, čeprav še nismo dospeli do vlade, in ne, da bi čakali onega velikega dne, ko se osnuje vlada iz naše stranke, da šele potem nastopimo in dokazemo tudi moč, s katero izpolnimo svoje zahteve.

Mi zahtevamo, terjamo, vse časopisje nastopa za stvari, ki bi jih morali pravzaprav tako dolgo kolikor največ mogoče pustiti pri miru, dokler nimamo vlade ali vsaj moči, da jih izvedemo. Najsi bo, kakor hoče, jaz ne bom pobijal spomenice, da, glasoval bom zanjo, seveda ne vesel, zakaj moj glas ne bo zadoščal, da ne bi propadla.

Upam, da bom mogel govoriti z dr. Riegrom še pred 15. t. m. Morebiti se da formalno še kaj popraviti, da si vsaj Poljakov popolnoma ne odtujimo . . .“

Pismo Jakoba Hrena.¹⁾

Z dne 29. decembra 1879.

Izmed 20 zaupnih mož, na katere se je bil Bleiweis obrnil, se jih je po Hrenovih virih 17 oglasilo za njegovo kandidaturo in jo priporočalo centralnemu volilnemu odboru. Iznenadila je vest, da je centralni volilni odbor kandidiral Windischgrätz.

„Windischgrätz je tujec-Nemec, tujec po rodu, po narodnosti, po obitavanji in domovji, tujec po srčnih čutilih in duševni simpatiji, tujec, ki ne pozna naših razmer, naše dežele in našega naroda, mož, ki ne pozna težav in siromaščin, pa tudi potreb našega ljudstva, našega bornega dolenjskega kmeta!

Ne sklepu centralnega volilnega odbora, ampak le Vaši želji se uklonim, da resigniram. Vaša osebnost, Vaša cela prošlost, Vaše delovanje in žrtvovanje za naš narod in našo domovino, Vaša iskrena in čista ljubezen, poleg tega pa Vaša nedotakljiva, izgledna lojalnost Vas je postavila tako visoko nad vsemi narodnjaki. Zaupanje, ki ga vsi na Vas stavimo nepogojno, in Vaša po tolikih skušnjah in borbah očiščena previdnost in modrost nam nalaga Vaši modri sodbi se podvreči.

To moje duševno spoznanje in prepričanje, da kar Vi storite, storite le iz iskrenega domoljubja narodu in domovini na korist, to je bilo povod, da sem resigniral. Dasi ne vidim, koji nagoni so Vas pri tej odločbi vodili, gotovo pa so tako važni in prevagljivi, da bo ta volitev na korist domovini v večji meri nego koga drugega. Jaz se torej le pred Vašo modrostjo in vse nadvladajočim iskrenim domoljubjem uklonim . . .“

□ ~~~~~ □

Dr. FR. KIDRIČ:

Pomote in potvare za razne potrebe.

II. Admontska „vindiška“ abeceda.

Konec.



Dunajski kodeks je dobil torej sedanji obseg po vsej priliki v sledečih presledkih: anonimni pisec je prepisal Ferrarinijevo redakcijo Proba ter spiske o utežih, naglasu, ulomkih, izgovoru in denarjih v eno, Ferrarinijevo redakcijo koledarja pa v drugo knjigo, pri čemur je ostal zadnji list

¹⁾ Jakob Hren, leta 1879. državni pravdnik v Novem mestu, sedaj živeč v Ljubljani kot deželnosodni nadsvetnik v pokoju.

vsake knjige prazen; na zadnjem listu koledarja si je zabeležil sedem alfabeta; kot nadaljevanje koledarja je napisal na posebnih listkih grški in latinski številčni alfabet; na praznem listu prve njige je napisal razpravo o denarjih, ki jo je nadaljeval na prvem listu novega pregiba, dočim je ostal drugi list prazen, objednem pa je napisal kot nadaljevanje številčnih not na posebnem listu številčne memorialne verze; vse te stvari je dal vezati ali pisec sam, ali kateri poznejših lastnikov v en celoten kodeks. Duktus pisma izpričuje, da je pisala kodeks italijanska roka XVI. stol. Verjetno je, da je napisal kodeks in alfabete kak Ferrarinijev naslednik v Reggio; hebrejsko abecedo je pripisala druga mlajša roka.

S pariško, štokholmsko, praško in toursko zbirko alfabeta nima admontska nič skupnega: pariški zbirki odkazuje židovski alfabet, proglašenje glagolice kot bolgarskega alfabeta in latinska, slovanske glasove deloma netočno (bócbi = buki; pe = ci; sarave = červ!) podajajoča transkripcija imen posebno mesto; štokholmsko in praško zbirko družita provenienca slovanskih alfabeta in pravilna češka transkripcija imen v češko skupino; slovanski alfabeti v Toursu so beležke slučajno v Francijo zanešega poznavalca slovanskih pismenk; a kar se predstavlja v teh zbirkah kot slovansko pismo, je dotičnim pismenkam res tudi podobno.

Z dunajsko zbirko pa stoji admontska v drugačnem razmerju. a) V adm. zb. figurirajo kot „pismenke Indov“ — grške uncijalke; kot „pismenke Perzov“ — grška kurziva s podvrženim znakom za e in h; kot „pismenke Arabcev“ — latinska u in y ter grški d v zvezah z latinskimi a, e, i, o in u za: ba, be, bi, bo, bu, ga, ge, gi, go, gu, da, de, di, do, du in kot „pismenke Hebrejcev“ — znaki, spominjajoči na estrangelo (= pismo svetih knjig v Siriji), a z deloma napačno veljavo. Tega dun. zbirka nima. V dun. zb. pa figutira kot „alfabet Kaldejcev“ — pomanjkljiv, od vzora daleč oddaljen arabski alfabet z deloma zelo popačenimi imeni arabskih črk in napačno veljavo, a kot „arabski alfabet“ — fantastični znaki s fantastičnimi imeni, spominjajoči le tuintam na georgijski alfabet, česar zopet v adm. zb. ni. b) Kot „egiptovski“ alfabet figurirajo v obeh zbirkah slični — fantastični znaki brez vzorca v znanih alfabetih, kot „kaldejske pismenke“ v adm. in kot „sirska alfabet“ v dun. zbirki zopet slični — fantastični znaki brez direktnega vzorca v znanih alfabetih, kot „druge pismenke Hebrejcev“ v adm. in kot „alfabet Sara-

cenov“ v dun. zbirki pa zopet slični potvorki gotskih run, le da so ti potvorki v dun. zbirki deloma drugače razvrščeni nego v admontski, vsled česar se jim odkazuje deloma tudi drugačna vrednost. c) Grški alfabet je pisan v obeh zbirkah tako, kakor se je res pisalo v dobah njunega postanka grško pismo, in pozneje pripisan oglati hebrejski alfabet dun. zbirke je tudi čisto pravilen. e) Kot „**abeceda Slovanov**“ figurira v dun. zbirki 34 znakov z imeni: az — a¹⁾, buc — b, uid — b, glagogle — g, ieti (jat) — i, dobro — d, iefti — i, xiue (živete) — x, te — t, zelt (zělo) — z, zinilghj (zemlja) — z, lte (iže?) — s, ieuī (tjerv?) — i, hij (i?) — hi, cochuo (kako) — c(k), ludi — l, misalite (mislite) — n, nauj (naš) — n, on — o, pochoy — p, ilouo (slovo) — i, toido (tvrdo) — t, ub (uk) — u, aguer (hěr) — a, lier (fert?) — s, ier — i; ob, od, ho, pi (psi?) ; fi (ci) — si, zers (červ) — z, sa (ša) — fa, sta (šta) — lta. Pravilno ali vsaj približno pravilno se ne glasi torej niti 20 imen, druga so popačena. Ker pomenja prvi glas imena glasovno vrednost dotične pismenke, se spremeni s popačenim začetnim glasom v imenu tudi glasovna vrednost. Tako pozna ta „alfabet Slovanov“ 2 a, toda manjka mu h; 5 i, a manjkajo mu ja, e, dj (j) in ĩ, dočim razume pod imenom iže mesto i: s in pod imenom i mesto i: hi; 2 t, ker je razdeljeno ime živete v dvoje imen: žive in te; 3 s, a manjka mu f, dočim išče pod imenom slovo mesto s: i; si mesto c; sa mesto š; sta mesto št; imena (ligature) ob, ho in pi, ki jih v slovanski azbuki ni, dočim mu manjkata imeni rci in jus in ligature ja, je, jo. Izmed vseh 34 znakov jih je 13 približno podobnih cirilskim bosenskim pismenkam: znaki pod ieti, dobro, iefti, in xiue spominjajo na dotične cirilske črke; pod te stoji cir. zělo, pod lte cir. i, pod cochuo cir. naš, pod nauj cir. p, pod on cir. t, pod ho cir. š, pod pi cir. št; znak pod ieuī spominja na grški ē, pod hi na lat. e in pod toido na lat. y. Vse ostale „pismenke“ so fantastični znaki brez direktnega primerka v drugih alfabetih. V admontski zbirki pa figurira kot „pismenke Slovanov“ ali po Logarjevo kot „*enotna pisava slovenščine po samostanih*“ pred Trubarjem 24 znakov, predstavljajočih ravno in le one glasove, ki jih pozna tudi lat. pismo, in razvrščenih po redu lat. abecede. Izmed teh 24 znakov so znaki pod a²⁾, e, g, i, n, o, r, t in u podobni dotičnim

¹⁾ V prvi vrsti nad znaki stojé imena, v drugi glasovna vrednost v lat. pismu.

²⁾ Nad znaki stoji glasovna vrednost v lat. pismu.

grškimi kurzivnimi črkami; pod m stoji grški uncijalni k, pod x grški unc. ch, pod z grš. unc. ks, pod e pa grš. kurzivni z; pod h in q stojita dotični lat. pismenki; pod f, k, l in y stojijo fantastični znaki brez direktnega primerka v znanih alfabetih.

Sledi: Admontska in dunajska zbirka sta indirektni kopiji iste tretje zbirke, obsegajoče onih četrto „alfabetov“, ki so obema zbirkama skupni: nezavisno druga od druge se je pomnožila pozneje vsaka redakcija poleg drugih tudi za „slovanski alfabet“.

Nijanse v teh alfabetih od popolne pravilnosti do popolne neskladnosti s pravilnimi dotičnimi pismenkami kažejo pote, po katerih so se družili alfabeti v zbirke, namigujejo pa tudi, kedaj se sme iskati v takih zbirkah praktičen pomen.

Gašpar si je zabeležil alfabet; Melhijor, ki ni imel o dotičnem jeziku pojma, ga je prerisal iz same radovednosti po Gašparjevi predlogi a napravil kljub svoji pazljivosti majhne netočnosti; Baltazar je pridružil Melhijorjevim netočnostim zopet nove, izpustil iz nepazljivosti to črko, oni odkazal napačno vrednost, in tako je postal vsak novi prepis pismenkam, ki bi jih naj predstavljal, manj podoben. Gašparju je služil alfabet morda še tudi v praktične namene, večina poznejših zbirateljev pa ga je prerisala zgolj iz želje, da pomnoži svojo zbirko... Na ta način so prišle slovanske pismenke v pariško, štokholmsko, praško in dunajsko zbirko: kak zapadni spremljevalec križarjev ali pa kak bolgarski bogomil je morda zanesel bolgarsko glagolico na zapad (prim. Šafařík, Památky hláh. pisemnictví VII.); odkar je poklical cesar Karl IV. l. 1348. hrvaške glagolite in maloruske menihe v praški samostan Emaus (P. Syrku, Die Gesch. des Glagolismus in Böhmen, Archiv f. slav. Phil. XXI. [1899] 170 ff), se je širilo slovansko pismo po Češkem; vsled stikov med Italijo in hrvaško-srbskim Primorjem je lahko prišla bosenska cirilica v Italijo.

Praktičnim namenom je moglo služiti slovansko pismo v štokholmski in praški zbirki, kamor je prišlo na Češkem po l. 1348¹⁾; nedostatek 6 črk in transkripcija imen v „bólgarskem abecedarju“ opravičuje domnevo, da je imel njegov pisec pred očmi bolj

¹⁾ Praktičnim namenom je služila tudi hrvaška glagolska azbuka, ki jo je pripisala poznejša roka na prvi strani glag. biblije iz l. 1416., nahajajoče se sedaj pod značilno XVII. A 1 v c kr. javni in vseučiliški biblioteki v Pragi. (Truhlář, Katalog českých rukopisů c. kr. veřejné a univ. knihovny pražské, V Praze 1906, p 1)

utešenje zvedavosti (prim. Šafařík l. c.) nego pa praktično potrebo, in da bolgarščine sploh ni poznal, čeravno se mora priznati, da je risal po formalno dobri predlogi; „alfabet Slovanov“ v dun. zbirki pa kaže, kako daleč od prve pravilne predloge se je mogel oddaljiti cirilski alfabet, če so ga prrisovali morda stoletja zgolj iz radovednosti ljudje, ki niso pravilnih slovanskih pismenk nikdar videli in slovanskega jezika nikdar slišali.

Novi „alfabeti“ pa so prihajali v take zbirke še na drug način. Zbiratelj je zahrepenel po alfabetu naroda, ki ga je poznal komaj po imenu. Srednjeveški učenjaki so imeli v takih slučajih čudovito rešetasto vest: mož je šel, vzel tretjino tu, tretjino tam, tretjino skopal izza nohtov, pripisal krstno ime, in zbirka je zopet za novo posebnost narastla. O praktični uporabi takega „alfabeta“ se je pobožnemu učenjaku ravno tako malo sanjalo, kakor o ustroju in posebnostih dotičnega jezika. Tak pankrt je tudi „slovenski abecednik“ admontske zbirke. Avtor admontske zbirke sam ali pa že kak drugi vnet zbiratelj pred njim je proglasil čisto samolastno grško uncijalo za — indsko, grško kurzivo za — perzijko abecedo, zmes obeh v zvezi s paberki svoje fantazije pa za — pismenke Slovanov. V svoji vnetosti je pozabil, da bi se utegnil v prvem in drugem slučaju njegov falzifikat odkriti: v svojem nemškem kloštru pa tudi ni bil zvedel, da že služi grška kurziva = cirilica res velikemu delu Slovanov za pismeno izražanje misli, da pa ima razven 24 še več ko polovico toliko novih znakov, služočih v glavnem za izražanje tistih glasov, ki so lastni slovanskim jezikom, a jih grščina in latinščina ne poznate.

Sledi: Slovanskim pismenkam štokholmske in praške zbirke gre v paleografiji mesto kot direktnim pričam ponesrečenih poskusov XIV.—XV. stol., da se razširi slovansko pismo na Češkem. Pariški „Abecedarium bulgaricum“ kot kopijo neslovana mora upotrebljati paleograf oprezno. Tourski „Alphabetum chrawaticum“ in cirilske pismenke so vredni, da si jih paleograf ogleda. „Pismenke Slovanov“ v dunajski zbirki obračajo nase pozornost paleografa le še kot daljen spomin na pravilno podlogo. A „Alphabetum Sclavorum“ v Admontu? Geitler je že l. 1882. sodil o njem, da si ga je „najbrž kak leni menih po srednjeveškem običaju izmislil!“ in da „nima najmanjše starinoslovske vrednosti“. V Geitlerjevi sodbi je treba črtati samo „najbrž“ in postaviti tje: „gotovo!“

S tem je seveda tudi povedano, da *ima admontska „vindiška“ abeceda do prostora med slovanskimi narodnimi drobtinicami še*

manj pravice, nego Pilat do prostora v kedu. Oni, katerih vera se še ni dala omajati, ker potrebujejo admontsko „vindiško“ abecedo za svojo zgradbo enotne pisave slovenščine po samostanih slovenskih zemelj pred Trubarjem, naj blagovolijo zapisati v svoj album še sledeče: Ako bi bil poznal avtor te „abecede“ slovenski jezik in imel namen, da izu mi pismo, s katerim bi se naj slovenski jezik pisal, bi se bil spomnil vsaj enega onih glasov, ki karakterizirajo slovenščino, a jih latinščina in grščina ne poznate; ako bi bil imel pred seboj cirilsko predlogo, bi bile razvrščene pismenke njegovega alfabeta po načinu slovanske azbuke, in nahajal bi se med njimi vsaj eden izmed znakov, ki jih prireditelj grške uncijale k potrebam staroslovenščine (= starobolgarščine) ni našel v svojem vzoru; kdor sklepa, da je služil ta „alfabet“ poučavanju in pisanju slovenščine po samostanih slovenske zemlje, mora tudi sklepati, da je služila po istih samostanih grška uncijala za poučavanje in pisanje indščine, grška kurziva za poučavanje in pisanje perščine, brodlja 9 latinskih in 1 grške pismenke za poučavanje in pisanje arabščine, gotske rune za poučavanje in pisanje hebrejščine, da se je tukaj istodobno poučeval in s čisto posebnimi znaki pisal tudi kaldejski in egiptski jezik, in da se je poučevala slovenščina tudi po karmelitskih samostanih solnčne Italije: tako bi mogel gospod Logar rešiti doslednost, neumnost pa venčati!

L. GUMFLOWICZ:

Smrt.¹⁾



Pravzaprav je smrt najindividualnejši dogodek v življenju človekovem, in ne bi smela imeti prav nobenega socialnega pomena — kajti za vsakega umrlega se poraja obilo nadomestka in število ljudi se vendar ne skrčuje. Vkljub temu pa se je posrečilo klerizijam vseh konfesij, da se je smrt posameznika razblinila za dogodek socialnega pomena.

Pričeli so na ta način, da so „dušni pastirji“ proglasili za eno svojih dolžnosti, da odvzamejo smrti njeno strahoto — kar je polagoma postalo prav hvaležna naloga vse klerizije.

¹⁾ Iz knjige *Socialphilosophie im Umriss.* — Innsbruck, Verlag Wagner. 1910. Str. 143—152. (Z dovoljenjem založništva.)

Ta je bila namreč vedno pripravljena, da oskrbi posamezniku „srečno večnost“: toda le pod gotovimi pogoji, ki jih je narekoval njen lastni interes. Samo oni, ki se je udanega izkazal kleriziji, je smel upati na paradiž: kdor pa se je upiral, so mu grozili s peklenskim breznom in s hudičem.

Če pojmujeemo življenje plemena kot naturen proces, obstojajoč iz večnegaa nastajanja in preminjavanja, pa izgublja smrt vso strahoto tudi brez pomoči klerizije. Kajti s smrtjo se neha za posameznika vse— prav vse. Postane prah in pepel in se vrne v splošno večno izpreminjavo snovi nature.

To preprosto, tako jasno resnico so klerizije vseh konfesij izkušale že od nekdam zatreti z vsemi možnimi sredstvi: naravno, kajti smrt individija je zanje eden najizdatnejših virov dohodkov. Če človeka navdate s „peklenskim“ strahom pred neskončnimi mukami onega sveta, pač rad žrtvuje vse časno premoženje, ki ga itak ne more vzeti s seboj v večnost, da odkupi „blagor svoje duše“. Ta dobičkanosni obrt izvršuje od nekdam in povsod klerizija. Zaraditega je ni treba niti preklinjati. Njen metier je baš tako opravičen, kot vsaka druga „poštena“ obrt. Ustreza potrebam ljudi, katere dejanski obstojajo in prejemlje zato svojo mezdo. Saj je dušno pastirstvo prav tako koristna delavnost kot vsako drugo opravilo, ki lajša in zadovoljuje slabosti in potrebe človekove. Da temelji na neresnici, nič ne de. Sicer pa — potreba po religiji ni neresnična, marveč jako reelna je in tudi groza pred večnostjo je le preistinita. Ako se tudi tedaj ti potrebi ustreza s sleparskim hokuspokusom: zato ni zadoščenje nič manj vredno; in če se preganja strah pred večnostjo z raznimi prevarami, je odrešenje od strahu vendar reelno dobro.

Dušno pastirstvo je torej kot poklic naturen produkt naravnih razmer in osobito nature človekove.

Ali se to izpremeni, kot upajo optimistični svobodomiselnici? Resnično, nepotrebno je, ubijati si glavo o bodočih tisočletjih.

Samo eno moramo zahtevati že danes, da naj dušnega pastirstva postaja deležen samo, kdor občuti religiozno potrebo in si želi dušnega pastirstva; za druge se ni treba brigati.

Protikulturno pa je, da se države poslužujejo klerizije za svoje posebne smotre in silijo moderne inteligentne ljudi, da se podvržejo vsem konsekvencam, ki izhajajo od cerkev in kultov, vzdrževanih od države; to je hudodelstvo proti človeškemu duhu, kateri se razvija in se mora razvijati prosto po naravnih zakonih.

Države, varovaje cerkve, pa ovirajo ta prosti razvoj človeških duševnih sil, ki ga natura zahteva in ki bi ga morale pospeševati in mu biti naklonjene — kakor bi bila njih dolžnost.

Religija kot taka je pač opravičena in celo z njo združeno dušno pastirstvo in klerizija. Po drugi strani je država kot taka opravičena kot braniteljica pravnega reda. Toda kar je dandanes eopravičeno in kar bridko bije v lice vsem pravičnim zahtevam napredne kulture, je zveza države in cerkve. V prvotnih časih na pr. v orientalskem starem veku je bila taka zveza lahko koristna.

Tudi v Evropi, kjer se je v 6. stoletju, najpreje na Francoskem uresničila, je lahko imela svoj globoki pomen. Kako naj bi se bila vlada Frankov, ustanovljena z ognjem in mečem, trajno ohranila zgolj s fizičnimi nasilnimi sredstvi? Po pravici se je to zvitemu nasilniku Klodviku zdelo pomisleka vredno. Že tedaj je bila Francija „vredna ene maše“, in zveza Klodvikova z Rimom je postala odslej vzor vsem krščanskim evropskim državam. Saj so bile vse ustanovljene z ognjem in mečem in so se morale tresti pred sovraštvom podjarmljenih ljudstev; niso se torej mogle nikoli prav veseliti svojega gospodstva, ker so pogrešale zavesti varnosti. V takem sitnem položaju se jim je vsem približala cerkev kot jako dobrodošla zaveznica. Oznanjevala je ljudstvu ljubezen do bližnjega, proglasila maščevalna sredstva za pregrešna, oznanjala je, da je vsa oblast od Boga, da pridejo reveži v nebesa, bogataši pa v peklo in več sličnega.

Taki nauki za ljudstvo so bili zelo prijetni nasitnikom na čelu držav, ki se niso pomišljali, kot na pr. Karel Veliki, poklati v enem dnevu tisoč ljudi, da le svojo oblast utrdijo. Duhovna oblast je zanje prejemale bogato nagrado, da, zavoljo svojega občekoristnega delovanja je postala deležna gospodstva.

Nova družabnica pa je postajala polagoma jako vsiljiva. S svojim deležem ni bila nikoli zadovoljna in vedno več je hotela imeti.

Zgodovina evropskih držav je v svoji celoti zgodovina bojev posvetne oblasti s cerkveno. „Dva meča“, ki sta vladala evropskemu svetu, sta bila večinoma dve sovražni rezili, ki sta se križali v zagrizenem boju.

Dasi je pa usoda teh bojev bila jako izpremenljiva: zatiranje, s katerim sta obe oblasti tlačili ljudstvo, je ostalo vedno enako. Kajti v bistvu je bil to le boj za razdelitev plena: ta pa je bil za izkoriščance — in to so bila ljudstva — vedno enak

in je postal le vedno večji. In čim večji je postajal plen, za katerega sta se prepirali obe oblasti, tem težji je bil pritisk, pod katerim so ljudstva ječala.

Dokler slednjič po stoletjih ni postal pretežak tistemu ljudstvu, ki ga je nosilo najdalj, kulturno najstarejšemu francoskemu: v veliki revoluciji je izbruhnila reakcija proti pritisku kot burno poželenje po „svobodi“. Hudo so se reprezentanti posvetne oblasti pokorili za svojo stoletja staro, ljudstvu sovražno zvezo s cerkvijo. Nič jim sedaj niso koristili drago plačani navki o ljubezni do bližnjega in o ponižnosti, o blaženosti uboštva, o pregrešnosti maščevanja in blagoslovu odpuščanja. Vihar je zatulil in dolgo pritajevano sovraštvo ter divja osveta sta se mogla unesti le v krvi zatiralcev. Revolucija je zmagala in naposled si osvojila „svobodo“. Ko pa so si jo ogledali natančneje, so spoznali, da je bila samo politična svoboda. Stare oblike posvetne oblasti, ki so tiščale, so padle; ljudstvo je prišlo do vlade; vlada ljudstva, republika se je etablirala, in vendar ni bila to prava svoboda; nekaj tiščečega, utesnjevalnega, oklepajočega je bilo ostalo, česar si niso znali pojasniti — skrivnostno v temi se plazeča vlada je obremenjala pri vsaki kretnji duhove kot strah, kot mōra je ležala na dušah in ni dala vkljub vsi politični svobodi, da bi bila pognala zavest prave svobode. Dolgo si niso mogli razložiti, odkod izhaja ta pritisk v svobodni ljudski državi, v parlamentarni republiki. Končno so našli. L' église c'est l' ennemi! Ta klic je odmeval po Franciji in najstarejša hči Rima se je odpovala — ne le ti cerkvi, marveč vsem cerkvam.

V državi ljudske svobode naj ne bo odslej nobene cerkvene vlade. Vse vezi, ki so združevale doslej cerkev in vse verske družbe z državo, ki jim je nudila zaščito in podpirala njih duhovno vlado, so se razrešile. Nič več cerkvâ, nič oficialnega bogoslužja, nič državne uprave bogoslužja, nič državnega bogoslužnega budžeta. Religija ni noben „politicum“ več! Torej tudi nobena prisiljenost več. Svojo versko potrebo naj si svobodni državljani v popolni prostosti zadovoljuje, vsak po svojem okusu. Ne vežejo ga nobene cerkvene postave in norme. Namesto cerkvenega prisiljenstva nastopa *svoboda religije*. Kakšne oblike si izbira religiozno čustvo posameznika, da se pojavlja, države nič ne briga; prav tako, kakor je nič ne briga, katera smer mu ugaja v umetnosti, katero godbo hoče poslušati. Kjer je doslej v človeškem čustvenem življenju vladalo prisiljenstvo, je država odpravila sleharno prisiljenstvo. Nobene cerkve ne podpira več njena roka,

da nasilno natika religijo v preživele oblike, da prosto mišljenje veže v okove in duševno zaroblja svobodne državljane. Kjer se vse svobodno razvija, ne smejo nobene cerkve ovirati prostega razvoja religij. Oblike, v katerih hoče svobodni kulturni človek izraziti dejanski svoja religiozna čustva, naj se razvijajo prosto: predpisi temnih tisočletij, že davno preteklih, ne smejo ovirati tega prostega razvoja.

Nič več ne daje država svoje pomoči cerkvi, da bi mladini vcepljala v šolah neumne praznoverne fikcije; da bi pustila kapljati v mladostna srca strup religioznega fanatizma¹⁾.

Izkratka, svobodna država podaja svobodnemu državljanu tudi religiozno svobodo, osvobajajoč ga sleharnega cerkvenega prisiljenstva.

Ta velečin moderne Francije je logična konsekvence „proglasitve pravic človekovih“ velike revolucije in otvarja pomenljivo dobo v zgodovini evropskih držav. Kajti kakor so politične svoboščine, ki jih je oznanjala velika revolucija, polagoma prodirala v vse evropske države do najzanimarnejših absolutnih monarhij: tako bo storila svojo pot skozi vse evropske države tudi ločitev cerkve od države. To si upamo prorokovati nele na podlagi analogije s temeljnimi pravicami političnih svoboščin, ki so se iz Francije razširjale pred dobrim stoletjem preko Evrope, postale skupnost vseh evropskih ljudstev, in kojih zmagoslavna pot kaže danes celo v Rusijo; lahko si upamo to prorokovati na podlagi zakonov razvoja kulture in človeškega duha.

Kajti kultura in razvoj duha odstranjujeta polagoma vse zapreke, ki niso neizogibne za ohranitev skupnostnega življenja, ki je ljudem v prid.

Socialni razvoj je vstvaril mnogo takih zaprek brezuzdnemu dejstvomvanju človeške energije. Razvoj kulture in človeškega duha pa povzroča, da polagoma postajajo zapreke, nekdanj potrebne in smotrene, — odveč in jih odstranjuje. Nihče ne more tajiti nekdanje smotrenosti cerkvâ in njih ritualnih določil, liturgičnih predpisov i. t. d. Današnji razvoj kulture in duha pa je povzročil, da so te zapreke postale nepotrebne. In zato morajo pasti. Prejalislej. Cerkve in verske družbe so bile opore države. Danes niso več; nasprotno, danes so ovire naprednega in koristnega razvoja države. To spoznavanje si začjenja klestiti pot povsodi. Francija

¹⁾ Kdor si hoče predstavljati, koliko se greši nad našo mladino in sicer vseh naših konfesij, naj čita prof. P. Jensenov spis: *Moses, Jesus, Paulus; drei Sagenvarianten des babylonischen Gottmenschen Gilgamesch*. Frankfurt a. M. 1909.

je v Evropi storila prvi korak, kakor nekoč s proklamacijo človekovih pravic in političnih svoboščin. Kar je tedaj socialni razvoj v Franciji spraval na dan potom naravnega zakona, to bo dosegel tudi drugod. Svobodomiselstvu pa pripada visoka naloga, da pripravlja duhove za bližajočo se osvoboditev iz cerkvenih vezi. Zato pa je treba spoznanja pravega bistva religije, katera je produkt človeškega čustvenega življenja, in spoznanja, da ni hujšega sovražnika resnične religije, nego so cerkve s svojimi okostenelimi preživelimi oblikami in predpisi.

Naj svobodomiselstvo izvrši to nalogo in osvobodi religijo vlade cerkvâ in popovstva vseh konfesij. Religija naj postane, kar je določeno po naturi, da bi bila po kakovosti človekovega duha: svetovni nazor, ki se ne protivi sočasnemu znanstvenemu spoznavanju nature in ki da človeku v resnih trenutkih življenja pomirjenje in tolažbo. Ne bo naj pa sredstvo za ovladavanje ljudi in omejevanje njih svobode. Tisti pa, ki v danem momentu posamezniku, ki išče njihove pomoči, posredujejo tolažbo iz take religije izvirajočo, naj izpolnjujejo svoj častiti poklic kot zvesti *služabniki religije* in ne kot sužnji vladeželjnih cerkvâ, ne imajoč svoje volje.

In — s tem se vračamo k svojemu predmetu — potem utegne priti čas, ko bo tudi smrt izgubila vse, ampak prav vse svoje grozote. Svobodni svetovni nazor, ki sloni na znanstvenem spoznanju, utegne i življenju pripomoči do polne pravice i naučiti spoznavati smrt kot predobrotljivo rešiteljico iz bede življenja, ki nas zadene gotovo prejalislej. Noben cerkveni hokus-pokus ne bo smrti prikazoval v mistični temoti, ampak kot končno in definitivno uničevalko individualnega življenja na zemlji, kojo vsak trpin pozdravlja kot pristan večnega počitka. Brez vseh teh zoprnih konfesionalnih praznoverskih dodatkov bo smrt prihajala kot sredstvo, s katerim se odtegnemo pozemskemu trpljenju, kot rešiteljica in odrešiteljica ljudi, ki se tudi prostovoljno lahko pokliče, kar sedanja država skuša zabraniti z vsemi policijskimi sredstvi. Potem se bo tudi mnogo bede in reve, ki danes muči človeka, lahko omililo, če se prostovoljna smrt ne bo pojmovala kot greh ali hudodelstvo, marveč kot dejanje rezignacije in odpovedovanja.

Najvišja moralnost je, da vstrežemo očitni volji nature: saj bolnika in onega, ki je življenja truden, natura pozivlje z raz ločnim glasom v svoje naročje nazaj.

Če ta glas ubogamo in napravimo prostor zdravim, življenja veselim ljudem, to gotovo ni nobeno slabo dejanje, pač pa dobro delo, kajti ljudi ni premalo na zemlji — prej mnogo preveč. V tem zadnjem uvaževanju pa zadobi individualna smrt, dasi je le dogodek najintimnejšega zasebnega življenja, nek pomen tudi za socialno življenje — zakaj po tem, kakor jo pojmuje, in kakor se zadržimo napram nji, pospešujemo ali zakasnjujemo socialno izmenjavanje snovi, ki ga natura zapoveduje.

Pregled.

Socializem.

O študiju socializma.

Oton Bauer in Karol Kautsky sta razmotrivala — prvi v *Kampfu* št. 2 in 4 l. 1907, drugi v *Neue Zeit* št. 20 l. 1908 (str. 708) — vprašanje, kako se mora študirati socializem, da se doseže praktičen uspeh. Za nas Slovence je to vprašanje tembolj važno, čimmanj razvita je med nami socialistična propaganda bodisi s tiskom, bodisi z besedo. Če spoznamo, kako hočejo drugod proučevati socializem, potem razvidimo takoj, kje nam je treba postaviti svoje moči, da izpopolnimo propagandistično delo. Nemcem je lahko, ker izbirajo med literaturo, ki jo že imajo o socializmu, in potem priporočajo, kar se jim zdi primerno za razširjanje socialistične ideje. Za Slovence, med katerimi ne moremo pričakovati, da bi se v naglici spisalo mnogo dobrih spisov, knjig in brošuric o socializmu, je zatorej važno, kaj naj si prevajajo iz drugih jezikih, da pridejo tem preje do smotra. Razven tega pa jih je tudi mnogo, ki so večji toliko nemščine, da lahko v tem jeziku poiščejo, kolikor potrebujejo, da zadobe jasnost o socializmu. Tem in pa bodočim prevajalcem hočemo s tem, kar sta napisala Bauer in Kautsky, podati kratek kazipot.

1. Bauer najpreje raziskuje, kako se študira program socialno-demokratske stranke, in pravi:

Kdor bi se rad naučil razumevati naš program, stori najbolje, če poseže najpreje po brošurici Adolfa Brauna *Ziele und Wege* (Cilji in pota), ki je izšla v Berlinu (1906, založba Vorwärts, cena 20 fen.) Pri ti brošurici

so sodelovali sodrugi Lindemann, Stübheim, Stampfer in sodruginja Zetkin. Spisek vsebuje kratko in lahko umljivo razlago naših zahtev za sedanost. Izborna uvaja v misli, ki so zbrane v našem programu, jako razširjena brošura *Grundsätze und Forderungen der Sozialdemokratie* (Načela in zahteve socialne demokracije), katero sta spisala Karol Kautsky in Bruno Schönlanck. (Berlin 1906, zal. Vorwärts, 4. izd.)

Kdor je predelal ti brošuri, si lahko upa na obširnejšo in temeljitejšo razlago programa socialno-demokratske stranke. Karol Kautsky jo podaja v knjigi *Das Erfurter Programm* (Erfurtski Program, 8. izd., Stuttgart 1907, zal. I. H. W. Dietz). Knjiga je izmed klasičnih spisov socializma. Brezpogojno jo mora vsak študirati, kdor hoče proučevati naš program. (Nekaj poglavij iz te knjige je izšlo že tudi v slovenščini; založila je te brošurice Delavska Tiskovna Družba).

Socialno-demokratski program ni iznajdba posameznika, niti sklep strankinega zbora, marveč zadnji rezultat dolgotrajnega znanstvenega dela. Če ga hočeš popolnoma razumeti, moraš proučevati klasične spise utemeljiteljev znanstvenega socializma. Najpametneje pričinjaš ta študij z berilom slavnega govora Ferdinanda Lassalla *Das Arbeiterprogramm* (Delavski program, Berlin 1907, zal. Vorwärts). Govor nam predočuje pokret delavskega razreda v veliki zgodovinski zvezi; kaže nam, kako je meščansko-kapitalistična družba izpodrinila fevdalno družbo srednjega veka, in kako bo ono izpodrinila zopet družba, ki nastaja in kojoj predstavlja delavski razred.

Ko ti je Lassallov govor poostril historični pogled, se lahko polotiš „rojstnega lista modernega socializma“, skupnega vira vseh socialno-demokratskih programov, Komunističnega manifesta od Karla Marxa in Friderika Engelsa. (Tudi že v slovenskem prevodu!) Najpreje čitaj v komunističnem manifestu naslednje odstavke: I. Buržoazija in proletarci. II. Proletarci in komunisti. IV. Razmerje komunistov do opozicijskih strank.

Tretji odstavek komunističnega manifesta (socialistična in ekonomska književnost) nam pripravlja večje težave, ker zahteva zgodovinskih vednosti. Marx in Engels tu razpravljata o naukih in nazorih starejših socialistov. Da bolje razumemo ta odstavek, čitajmo manjši spisek Friderika Engelsa *Die Entwicklung des Sozialismus von der Utopie zur Wissenschaft* (Razvoj socializma od utopije do vede. Berlin 1907, zal. Vorwärts). Ta nam kaže, kako je znanstveni socializem, zasnovan s komunističnim manifestom, vzrastle iz tal, ki so jih zorali razvoj meščanske znanosti in filozofije na eni strani in na drugi kritični uspehi starejšega utopičnega socializma. Poučuje nas o historičnih temeljih socializma, a tudi o samobitnosti, s katero se odlikuje proletarski socializem, utemeljen od Karla Marxa.

Da pa moremo prav umevati navedene spise Marxa, Lassalla in Engelsa, moramo natančneje poznati čas, v katerem so nastali. To pot nam pokaže *Die Geschichte der deutschen Sozialdemokratie*, (Zgodovina nemške socialne demokracije), od Franceta Mehringa (Stuttgart 1906, zal. I. H. W. Dietz).

Za prvi študij socialno-demokratskega miselnega sveta bi imenovani spisi zadoščali. Kdor pa se hoče poglobiti v študij, se seveda ne sme bati še marljivojšega dela na raznih znanstvenih toriščih.

Tako Oton Bauer. Kautsky dostavlja tem mislim, da se mu zdi umestno, seznam navedenih spisov še malo povečati. Zdi se mu potrebno, da kdor hoče Erfurtski program proučevati, naj prečita preje Marxov spisek *Lohnarbeit und Kapital* (Mezdno delo in kapital). Ta da je vzor popularne ekonomske razprave.

Po berilu Lassallovega Delavskega programa priporoča čitanje njegovega

Bastiat-Schulze, ki proglašlja in razširja na lahko umljiv način nauke, zajete iz Delavskega programa.

Končno nasvetuje, naj se pred Komunističnim manifestom predela še Engelsov *Lage der arbeitenden Klasse in England* (Položaj delavskega razreda na Angleškem), delo, ki se dandanes vse premalo upošteva, ki pa v nazorni in zanimljivi obliki razvija najvažnejše probleme iz združenja socializma z delavskim pokretom, kateri so bili kasneje rešeni v Komunističnem manifestu.

2. Bauer v 4. štev. Kampfa potem odgovarja na vprašanja, kako začnemo študirati zgodovino razrednih bojev, in pravi:

Kdor hoče umevati Kapitalistično družbo, mora najpreje vsaj v obrisu poznati zgodovino njenega postanka... Najbolj smotreno pričujemo proučevanje z Engelsovim spisom *Über den Ursprung der Familie, des Privateigentums und des Staates* (O postanku rodbine, zasebne lastnine in države). Dasi je ta znameniti spis v marsikaterih posameznostih zastarel, dasi vemo dandanes, da zlasti razvoj rodbine ni tekkel v tako ravni črti niti pri vseh narodih enako, kot je domnevala znanost za časa, ko je ta knjiga nastala, je vendar še vedno najboljši uvod v razvojno zgodovino družbe. Za dopolnilo se lahko smatra kratka razprava o Marki, katero je Engels objavil kot dodatek svojega *Razvoja socializma od utopije do vede*. O gospodarski uredbi in razrednih bojih srednjega veka dobimo mnogo dobrega zrnja v zbornikovem delu Karla Kautskega *Die Vorläufer des Sozialismus* (Predhodniki socializma). O važnem prehodu od srednjega do novega veka je jako poraben Kautskega spis *Thomas More und seine Utopie* (Tom. More in njegova utopija).

V dobo zgodnjega kapitalizma in modernega absolutizma nas uvaja Kampffmeyerjeva *Geschichte der modernen Gesellschaftsklassen in Deutschland* (Zgodovina modernih družabnih razredov v Nemčiji) in Mehringova *Lessing-Legende*. O velikem preobratu, ki ga je francoska revolucija izvršila med evropskimi narodi, nas poučujeta Blos, *Die französische Revolution 1789* (Francoska revolucija 1789) in Kautsky, *Die Klassengegensätze von 1789* (Razredna nasprotja leta 1789). Velike

boje devetnajstega stoletja nam opisujejo prav dobro naslednji spisi: *Mehring, Geschichte der deutschen Sozialdemokratie*; *Blos, Die deutsche Revolution* (nemška revolucija); *Heritier, Geschichte der französischen Revolution von 1848* (Zgodovina francoske revolucije leta 1848); *Bach, Geschichte der Wiener Revolution* (Zgodovina dunajske revolucije); *Lissagaray, Geschichte der Kommune von 1871* (Zgodovina komune leta 1871); *Webb, Geschichte des britischen Trade Unionismus* (Zgodovina britskega tredjunionizma). Zgodovinski študij socializma zaključujemo s slavnimi historičnimi polemičnimi spisi Karola Marxa: *Revolution und Konterrevolution in Deutschland*, *Die Klassenkämpfe in Frankreich* (Razredni boji na Francoskem) *Der 18. Brumaire des Louis Bonaparte* (18. brimer Ludovika Bonaparta).

Bogata meščanska literatura o socialni in gospodarski zgodovini delavcem ni pristopna, ker je spisana v obsežnih delih, za kojih prebiranje je pa potrebno juristično in zgodovinsko znanje. V najnovejšem času pa so nekatere velike založne knjigotrožnice izdale zbirke popularno znanstvenih spisov. V nekajih takih cenah in razmerno lahko čitljivih knjižnicah so ob kratkem posneli najdragocenejši podatki novejšega zgodovinskega raziskavanja. Svojim čitateljem naprimer lahko priporočamo naslednje spise: Iz zbirke Teubnerja v Lipskem „Aus Natur und Geisteswelt“: *Steinhausen, Germanische Kultur in der Urzeit* (Germanška kultura v pradobi); *Heil, Die deutschen Städte und Burgen im Mittelalter* (nemška mesta in nemški gradovi v srednjem veku); *Otto, Das deutsche Handwerk in seiner kulturgeschichtlichen Entwicklung* (Nemško rokodelstvo v svojem kulturno-zgodovinskem razvoju); *Pohle, Die Entwicklung des deutschen Wirtschaftslebens in neunzehnten Jahrhundert* (Razvoj nemškega gospodarskega življenja v 19. stoletju); *G. Maier, Soziale Bewegungen und Theorien bis zur modernen Arbeiterbewegung* (Socialni pokreti in nauki do modernega delavskega pokreta); iz zbirke „Göschens“: *Tönnies, Die Entwicklung der sozialen Frage* (Razvoj socialnega vprašanja). Nekateri teh spisov imajo tudi dobre podatke o književnosti.

Čitatelju svetujemo, naj bere najprej našeta zgodovinska dela iz naše stranske literature, potem pa šele knjižice, ki so jih spisal meščanski učenjaki. Ta vzpored priporočamo nele zato, ker so naši strankini spisi lažje razumljivi, marveč tudi za to, ker bi neurejeno in neizbirčno berilo spisov, razpravljajočih o razvoju družbe z najrazličnejših stališč, neizvežbanega čitatelja utegnili zмести, da bi obupal nad možnostjo, da si pridobi določno in jasno sodbo. Če prečitamo najprej zgodovinsko literaturo socializma, si predočimo razvoj narodnega gospodarstva v velikih potezih jasno in vzporejeno. Če pa potem zopet po vrsti čitamo našeta dela iz meščanskega tabora, spoznamo tudi stališče, ki je našemu nasprotno. Nasprotje v sodbah potem čitatelja ne bo več motilo, pač pa bo sam lahko volil med obema smerema zgodovinskega naziranja. Dr. D.

□ □ □

Zadružni.

V Avstriji zadružni krogi nestrpno pričakujejo vladnega načrta za novi združni zakon, ki je že precej časa napovedan, kljub temu ga pa še niso objavili. Čuje se, da v njem prevladuje precej ozkosrčen duh — proti zadružništvu. Ali bo slana za lepo se procvitajoče zadružništvo, ali blagodejno solncece — nam pove prihodnost. Eno pa je: da bo bitka huda, če bo zakon atentat na dobre strani dosejanega zadružnega zakona, ki so se že vživele.

Osrrednja zveza konsumnih društev na Dunaju je začela s 1. januarjem izdajati poleg že dosedanjih svojih listov „Der Konsumverein“, „Potravni spolek“, „Der Pionir“ — še češki list „Rozvoj“ in poljski „Zespolenie“. — Občni zbor te Osrednje zveze bo prve dni maja na Dunaju; na dnevnem redu bo med drugim tudi: „Ustanovitev distriktne zveze za slovenska konsumna društva“.

Slovenske delavske zadrage so v l. 1909 precej lepo delovale. Računski zaključki konsumnih društev v Idriji Zagorju, Trbovljah, Hrastniku, ki so končali svoje računsko leto z decembrom, kažejo lepe rezultate. — Tudi drugi meščanski zavodi, hranilnice in posojilnice, mlekarne, pokazujejo precej ugodno zaključitev. Žalostno dejstvo pa je, da se nahaja ena največjih produktivnih slovenskih zadrug, namreč

mizarska zadruga v Solkanu, v konkuru. — Tržiško delavsko konsumno društvo (klerikalno) pa je končalo svoj konkurz s tem, da so na c. kr. deželni sodnji v Ljubljani njegovega načelnika spoznali krivim radi kride.

Narodnostni prepri prihajajo tudi v delavska konsumna društva, zlasti na Češkem in Moravskem. Prepri v strokovnih organizacijah nahajajo odmeva v gospodarskih institucijah, v konsumnih društvih, tako da bomo kmalu imeli tudi „centralistična“ in „separatistična“ konsumna društva in podobne gospodarske združitve. V časopisu „Der Konsumverein“, stran 5, 1. 1910, referira V. Mladek iz Teplic na severnem Češkem o „nacionalnih konsumnih društvih“. Z vso vnemo in gorečnostjo pledira za skupno delo na gospodarskem polju.

Zanimiv pojav je tudi težnja po velikih združenih organizacijah, po okrajnih ali celo deželnih konsumnih društvih, ki naj imajo sedež v sredini okraja ali dežele, prodajalne in filialne pa po deželi. Vodstvo je na tak način enotnejše in koristi za članstvo večje. Isto seve velja tudi za denarne zavode.

ANTON KRISTAN.

□ □ □

Strokovni.

IZ poročil centralnih in lokalnih organizacij vseh strok za 1. 1909 posnemamo, da je v tem letu provzročila kriza vse hujše posledice nego v letu 1908. V tovarnah se je delalo le nekaj dni v tednu, premnogo delavcev je bilo odpuščenih, tako da je število brezposelnih rastle oddnedodne — kar je neugodno vplivalo na članstvo strokovnih organizacij. Pri tem seveda še neprestano naraščajoča draginja! V prvem in drugem četrtletju 1909 je nad 60.000 članov strokovnih organizacij zaostalo s svojimi prispevki! Konec leta pa je dejanska izguba: 30.000 članov! Sorazmerno odpade teli največ na stavbinsko stroko.

Seveda je tudi nesrečni prepri med češkimi in nemškimi delavci radi oblike strokovne organizacije zakrivil, da je izguba tako velika. Poročali smo že lani na tem mestu o postanku in razvoju tega konflikta med Čehi in Nemci. Izrekli smo nado, da se bodo nasprotja omilila, ker v interesu proletariata ni prepri radi forme. Ali dejanske razmere ne kažejo ublaženja, ampak poostri-

tev! Poleg osrednjih zvez rastejo od 1. 1905 — češko-slovanske zveze avstrijske! Češko-slovanski zvezi pomožnega stavbinskega delavstva, ki se je prva vsled nekih diferenc z Osrednjo zvezo stavbinskega pomožnega delavstva ustanovila v Pragi, so se pridružile mnoge druge, tako da imamo danes že neverjetne razmere. Državna strokovna komisija avstrijska je ustanovila svoje tajništvo v Pragi, ki naj brani pozicije osrednjih zvez proti neprestano naraščajočim in prodirajočim češko-slovanskim zvezam. Za revanžo so se pa Pražani — t. j. češko-slovanska strokovna komisija — vrgli na Moravsko, ki je bila do zadnjih časov v vsakem oziru na strani „Državne strokovne komisije avstrijske“. Spor je stopil v nov štadij. Doslej se je vsaj na Dunaju bil boj med nemškim Dunajem in češko Prago — med „nemško nadvlado“ in med „češkimi brezpravnimi organizacijami“. Sedaj se pa bije boj med „češkimi socialnimi demokrati-centralisti“ in med „češkimi socialnimi demokrati-separatisti“. V februarju se je vršila v Brnu konferenca čeških zaupnikov — članov centralnih organizacij — (bilo jih je nad 350!), ki je razpravljala o boju med „centralisti“ in „separatisti“ in kot rezultat sklenila zahtevati od češko-slovanske soc.-dem. stranke, da odpokliče dva volilna sodruga, Tusa rja, ki je glavni urednik češkega soc.-dem. dnevnika v Brnu, in Vaneka, ki je deželni soc.-dem. poslanec moravski iz Brna, ker se ju smatra za tista, ki netita boj med „centralisti“ in „separatisti“. To se ni zgodilo, pač pa je zavzela češko-slovanska soc.-dem. stranka z ozirom na ta sklep zelo pomemben korak. 27. in 28. marca je zborovalo strankino zastopstvo v Pragi, ki je kot rezultat posvetovanj objavilo dolgo spomenico, ki ima ta-le karakteristični konec:

„Dosedanji razvoj tako internacionale kakor tudi češko-slovanske soc.-dem. delavske stranke nam naravnost zapoveduje, da postanemo samostojni in da spojimo češko politično s češkim strokovnim gibanjem; kajti le enotno postopanje obeh gibanj more z uspehom braniti koristi in potrebe češkega proletariata in ga izsolati v nepremagljivo armado soc.-dem. Internacionale.

Kakor imajo politično organizirani sodrugi najvišjo organizacijsko enotnost v izvrševalnem odboru stranke, ki je izvoljen na zboru češko-slovanske

soc.-dem. delavske stranke, tako more biti najvišja enotnost strokovno organiziranih članov češko-slovenske soc.-dem. delavske stranke — le češko-slovenska strokovna komisija.

S tem sicer ne izključujemo iz našega središča čeških delavcev, ki so člani jezikovno mešanih zvez, dokler delujejo po intencijah in v interesu stranke. Prosto voljo naj imajo v tem, za katero organizacijsko formo se odločijo. Nihče naj ne bo preganjan in v sovraštvu radi njegovega nazora na organizacijsko obliko. Skupnost naše organizacije se ne sme razbijati radi drugačnega naziranja na njeno obliko.

Nihče nima pravice ovirati in podirati razvoj češko-slovenske socialne demokracije; edino sama je opravičena odločevati o obliki, v kateri hoče voditi razredni boj češkega proletariata solidarnos proletariatom ostalih narodnosti in tako popolnoma izvrševati nalogo, ki jo predpisuje socialno-demokratska internacionala, katere zanesljivi privrženci so bili in ostanejo češki razredno-zavedni proletarci. —

Na to spomenico je odgovorila konferenca čeških socialnih demokratov — članov centralnih strokovnih organizacij, vršča se 3 in 4. v Brnu, s tem, da je sprejela resolucijo, ki proglašča: 1. Najvišje načelo organizacije vsakega boja češkega proletariata mora biti načelo razrednega boja in internacionalizma; 2. v praktičnem oziru pa je delitev dela med strokovno in politično organizacijo brezpojno potrebna; za Avstrijo je za delavstvo enotna strokovna organizacija življenska potreba; 3. zborovalci smo bili, smo in bomo češki socialni demokratje; zato pa smatramo kot taki spomenico strankinega zastopstva za povsem neosnovano in tudi nezasluzeno žaljenje poštenih čeških sodrugov.

Ta konferenca je dalje sklenila s ozikom na to, ker se češki soc.-dem. dnevnik „Rovnost“ bojuje proti „centralizmu“, ustanoviti svoj lastni „Strokovni tednik“ v Brnu.

Tudi med dunajskimi češkimi delavci je postal ta spor akuten. V nedeljo, 27. aprila se je vršila izvanredna konferenca deželne zveze čeških strokovnih podružnic, ki je s 43 glasovi proti 22 sprejela resolucijo, v kateri se pravi: „Za Nižjeavstrijsko in za Dunaj je enotna strokovna organizacija, kakor je

sedaj že preizkušeno, sredstvo v svrhu dosege boljših delavnih in mezdnih pogojev in v obrambo potrebnega mednarodnega prijateljstva in sporazuma z našimi nemškimi sodrugi. Razcepljenje organizacij bi pri nas pomenilo, da je sedaj za žolte, narodne organizacije in za indiferentiste prosta pot!“

Češko časopisje pridno zasleduje ta spor. „Nár. Listy“ n. pr. hvalijo na vse pretege „separatiste“. Klofáčev organ „České slovo“ pa kuje iz tega spora kapital za narodno-socialne strokovne organizacije . . .

— V organu državne strokovne komisije „Die Gewerkschaft“, stran 6., beremo poročilo tržaške strokovne komisije, ki se peča v krepkih potezah z gibanjem v letu 1909. Izražena je v njem nada, da so žalostni narodni in separatistično-lokalni pojavi skončani in da bo zato letos delovanje tržaških strokovnih organizacij uspešnejše.

Na Slovenskem je najnovejša pridobitev na strokovnem polju v januarju ustanovljena „Zveza delavskih društev“ za Kranjsko, Štajersko, Koroško in Primorsko. — Rudarji pa dobe s 1. majem svoj strokovni list „Rudar“, ki bo izhajal vsak teden enkrat v Zagorju ob Savi.

ANTON KRISTAN.

□ □ □

Šolstvo.

XII.

Kranjsko a) C. kr. deželni šolski svet kranjski je ravnokar izdal obširno poročilo o stanju šolstva v letih 1906-1908* kakor tudi statistični pregled šolstva za l. 1908. Omenjamo mimgrede, da sta obe poročili z ozirom na § 19 avstr. tem. zakonov popolnoma nemški — opremljeni s kopico onih čudovitih nemških spa ked ranih krajevnih imen, ki jih tako radi vidimo v naših uradih, in da je obe poročili tiskala „Katoliška tiskarna“. — Da morajo biti taka poročila nemška, umevamo, kajti večino v c. kr. šolstvu tvorijo Slovenci — in s takimi poročili se najlažje seznanimo o stanju svojega šolstva slovenski narod.

Na Kranjskem se je šolstvo v letu 1906—1908 razvilo tako-le: nanovo se je ustanovila 1 deška meščanska šola (Postojna) in otvorilo se je 17 javnih ljudskih šol s 104 razredi, zatvorile so se pa 3 javne ljudske šole z 19 razredi; končni prirastek: 1 deška meščanska šola, 14 javnih ljudskih šol s

83 razredi. — Vsled pomanjkanja primernih lokalov se ni moglo otvoriti 40 že dovoljenih ljudskih šol s 73 razredi.

Na podlagi ukaza z dne 11. dec. 1896 št. 624 se poučuje na vseh slovenskih štiri- in večrazrednicah slovenščina kot obvezni predmet. Takih slovenskih šol je: ljudskih 64 in deška meščanska šola v Postojni, a nemških 11 ljudskih in 1 nemška meščanska šola v Krškem. — Poročilo omenja, da je pouk družega deželnega jezika — tako slovenščine na nemških kakor tudi nemščine na slovenskih šolah — združen z mnogimi težočami in da se ne doseže takega uspeha, kakršen je predpisan. Umevno! In zakaj? — Prvič pomanjkanje primernih učnih knjig — bodisi za slovenščino ali nemščino. (Kaj pa nekvalificirani za slovenščino, namreč nemški učitelji?) — in drugič ta preobilica tedenskih ur za predmeta. — Povdarjati pa moramo, da je ravno pouk v nemščini na slov. ljudskih šolah glavni vzrok, da to šolstvo ne uspeva tako, kakor bi moralo. Dozdeva se nam tudi, da nemški učitelji ne posvečujejo nikdar toliko pažnje slovenskemu jezikovnemu pouku, kakor slovenski nemškemu. In to vsled tega: 1. Imajo nemške šole svojega posebnega nadzornika, ki je zagrizen nasprotnik slovenščine, in 2. so pa naše srednje šole po svojem notranjem ustroju v pretežni večini nemške, torej je slovenščina nepotrebna.

Francoščina in stenografija se poučuje edinole na obeh meščanskih šolah v Postojni in Krškem. — Kmetijstvo se poučuje na 151 ljudskih šolah, a tudi ta pouk se polagoma opušča, ker so nagrade za ta pouk naravnost „sijajne“. — Pouk o deških ročnih delih je popolnoma prenehal — vrši se le še na štirih šolah — ker je deželni odbor izjavil, da ne da nikakih nagrad. — Znak časa!

Šolska poslopja. Izmed 400 javnih šol — 2 meščanski in 398 ljudskih — nima 44 ljudskih šol — med temi je 29 zasilnih šol — lastnih poslopij — meščanska šola v Postojni se je preselila na jesen v lastno poslopje; te šole so nastanjene po raznih zasebnih hišah, mežnarjih, župniščih — nekatere celo v razdrapanih bajtah! — Izmed šolskih poslopij jih odgovarja 65 le deloma vsem šolskim zahtevam, a 65 prav nič! Glavna napaka pri teh stavbah je

ta, da največ trpi dotični šolski vodja. — Notranja oprava je na 147 šolah prav dobra, na 134 dobra, na 63 zadostna in na 56 pomanjkljiva; prevelike ali premajhne klopi, slabe šolske table, preslaba razsvetljava itd., to so dobrote, ki jih uživajo šolarji po kranjskih šolah.

Šolskih vrtov je na Kranjskem 251 — prirastek 7; 55 šolskih vrtov je popolnoma zanemarjenih, ker na dotičnih šolah poučujejo učiteljice; le tuintam so vrtovi vzorni, kjer imajo učitelji posebno veselje za vrtnarstvo. Podpor razdeli c. kr. deželni šol. svet za to stroko vsakoletnih 4000 K, 6 štípendij po 82 K iz prof. Fr. Metelkove zapuščine in 3 po 71 K iz takozvane zapuščine vrtnarskega društva.

Kranjska ima le dve šolski koppelji, na Vrhnikih in na osemrazredni dekliški ljudski šoli v Ljubljani (pri sv. Jakobu).

Posebnih sob, kjer bi se lahko shajali otroci opoldne, ko ostajajo vsled oddaljenosti v šoli, ne premore nobena šola.

Šolske kuhinje. Samostojno šolsko kuhinjo imajo le štiri šole, oziroma 5, a v 9 krajev dobivajo najbolj oddaljeni učenci gorko kosilo po privatnih kuhinjah.

Šolska higijena. Šolskega zdravnika nima nobena šola, le ljubljansko mesto je nastavilo z l. 1909/10 dva lastna šolska zdravnika. Šolske sobe so v premnogh krajih premajhne, pretemne, mokrotne in premalo zračne. Posebnih garderobnih sob nima nobena šola; celo glavno mesto Ljubljana jih pogreša. Otroške igre se popolnoma zanemarjajo; kajti le 9 šol ima posebna igrišča; ravno tako se nikjer ne goji skupno drsanje in plavanje, pač pa je sankanje še precej razširjeno med šol. mladino po Gorenjskem!

Šolskih hranilnic ni nikjer; pameten pedagog jih ne bo priporočal.

Kranjska ima 19 obrtno-nadaljevalnih šol, edinole za dečke. Dobre bi bile tudi za deklice; kajti koliko obrtov je danes, ki kravno potrebujejo obrtno naobrazene žene.

Šolski obisk je povprečno v krajih, kjer je inteligentneje ljudstvo dober, pač pa je v krajih, ki so domena klerikalizma slabi ali pa zanikerni na pr. ljubljanska okolica in litijski okraj. — Na Kranjskem je bilo v tej dobi 2514 normalno razvitih otrok in sicer 1227 dečkov in 1287 deklic, ki so brez šol. pouka. — Radi nerednega pošiljanja

šol. otrok v šolo je bilo v letu 1908 predlaganih 948 manj kazni, nego v letu 1905, a denarne globe so poskočile l. 1908 za 4384 K. — Sodnija kot nadvarstvena oblast mladoletnih „hudo delcev“ je imela posla v 88 slučajev in sicer: Črnomelj 1, Kočevje, Kamnik, Novomesto in Litija po 3, Krško 5, ljubljanska okolica 14, Ljubljana 56.

Konec tega članka sledi.

XIII.

„Informativni tečaj za gospodu in gospodje u Zagrebu od 17.—30. srpnja 1910 priredjuje Hrvatsko društvo za unapredenje uzgoja u Zagrebu“. — To je tedaj začetek vseučilišne izobrazbe ljudskošolskega učiteljstva. S tem korakom je „društvo za unapredjenje u Zagrebu“ spolnilo ono željo, ki jo goji tudi slovensko učiteljstvo že davno. Iz obširnega oglasa, ki ga nam je poslalo omenjeno društvo posnemamo sledeče: Predavatelji so tile: I. Dr. Gjurašin Stjepan, docent na zagrebškem vseučilišču: prirodna znanost (obča biologija). — II. Pedagogika: dr. Bazala Albert, vseučiliški profesor, in sicer a) etične smeri; b) iz individualne etike; c) iz socialne etike; dr. Cividini Ante, gimnazijski profesor; d) psihologija deteta; — Košćević Vekoslav,

učitelj v Zagrebu; e) šola dela; — Tomašić Ivan, ravnatelj v Zagrebu; f) šola in življenje. — III. Književnost in sicer: Hrvatska književnost v dobi preporoda, predava dr. Drechsler Branko, gimnazijski profesor, ki razdeli svoje predavanje na te-le dele: a) XVIII. stoletje na Hrvatskem; b) Jurij Šporer, c) Anton Mihanović, d) Janko Drašković, e) Ljudevit Gaj, f) Ivan Mažuranić, g) Stanko Vraz, h) Peter Preradović, i) preporodna prosveta in politika, j) slovenska, ilirska in hrvatska ideja. — To so predavanja, ki se vrše brez diskusije; poleg teh sta pa objavila še predavanji o psihopatoloških fenomenih Mirko Goranić in Franjo Anderlič, o katerih se bo lahko razgovarjalo in debatiralo. — Ker se bo gotovo tudi več slovenskih učiteljev udeležilo teh predavanj, opozarjamo slovensko učiteljstvo, da znaša ukovina za čas od 17.—30. julija samo 12 K, a se vsak udeleženec lahko udeležuje vseh predavanj. Skrbljivo je tudi za ceno stanovanje in ceno hrano. Natančneje informacije daje načelnik teh predavanj dr. Ante Cividini, Donjogradska gimnazija. — Kakor čujemo, priredi v letu 1911 sličen vseučilišni tečaj „avstrijska slovanska učiteljska zveza“ v Ljubljani. — — — n — — — a.

VLADIMIR LEVSTIK:

Ilircem sploh.

*Al naj se še razjočem nad teboj,
ti krepki zvon ljubezni, vere, srda,
ti naših borb in bojev tromba trda,
jezik pradedov mojih, jezik moj?*

*Obsodil te na večni je pokoj
profesor bleđi, vitez Slogoprda,
ob krsti tvoji tintolizec mrda —
poet, enotnoknjiževno zapoj!*

*Razum na klin in starodavno čast!
Zdaj pojdi bogatin k bosjakom krast
in rim učit se hodi med pandure.*

*Na mejah gloda tujec rodno last —
ti brenkal vnet boš rekviem kulture
za kranjske momke in za kranjske cure!*

RAZPRAVE

VII. rednega zbora jugosl. soc. dem. stranke v Avstriji. Stenografični zapisnik. Cena 60 vin. — Prvikrat je izdala jugoslovanska soc. dem. stranka v Avstriji stenografični zapisnik svojega strankarskega zbora. Zanimiv je in vreden, da se ga pazno čita. Dobi se pri: „Delavski tiskovni družbi v Ljubljani“.

„KATOLIŠKO SVETOVNO NAZIRANJE IN SVOBODNA ZNANOST.“

Napisal dr. L. Wahrmund. Cena 70 v. Te znamenite brošure, ki je toliko prahu vzbudila v avstrijski javnosti, ima „Del. tiskovna družba v Ljubljani“ še nekaj v zalogi, zato opozarja iznova, naj si jo omislijo tisti, ki se zanimajo za ta eminentno važni predmet.

Drama Prešernovega duševnega življenja.

Spisal dr. Ivan Prijatelj. — Cena 40 vin.

Prešernov spomenik

Uredil dr. Ivan Prijatelj. Cena 80 vin. — Ti dve knjižici, ki so jih izdali v Prešernovo proslavo „Naši Zapiski“ I. 1905. se nahajata še v zalogi „Delavske tiskovne družbe v Ljubljani“. Opozarjamo vse one, ki bi si jih radi nabavili.

Magdalena

Spisal I. S. Machar. Preložil dr. Anton Dermota. Cena 2 K.

NARODNO VPRAŠANJE IN SLOVENCİ.

Napisal Etbin Kristan. — Cena 24 vinarjev. — Dobi se pri

„Delavski tiskovni družbi v Ljubljani“.

„RDEČI PRAPOR“

Osrednje glasilo jugosl. socialne demokracije. Izhaja v Ljubljani vsak torek, četrtek in soboto. Cena mu je 14 K za celo leto, 7 K za pol leta, 3 K 50 v za četrt leta in mesečno 1 K 20 v. Prinaša zelo zanimivo vsebino in je najboljšše pisani slovenski politični list.

Knjigarna L. Schwentner, Ljubljana

Prešernova ulica št. 3

=====
priporoča nastopne novosti svoje založbe:
=====

Cankar I.: Kurent. Starodavna povest. Broš. K 1·50, vez. K 2·80, po pošti 10 v več. Ta povest je slika stoletnega trpina-veseljaka slovenskega naroda. Odlikuje se po posebnem jeziku del čudovitega domačega kolorita, tudi slog je nekaj izrednega, ne sicer cankarjevsko briljanten, a vendar tako lep, da enako lepega ne piše noben naših pisateljev. Trije sonetje na koncu povesti so tako-rekoč njen magistrale.

Cankar I.: Hlapci. Drama v 4 aktih. Broš. K 2·—, po pošti 10 v več. V drami je pisatelj v jarko luč postavil aktualno, socialno in kulturno vprašanje, ki mora zanimati vsakogar, kdor smatra šolo in učiteljstvo za faktor, ki bo pred vsemi odločeval o usodi našega naroda. Ni to navadna politična senzacijska drama, preračunjena za efemerni efekt, ampak stvar, ki pretrese učitelja, da se nad njo zamisli in premišluje.

Milčinski Fr.: Igračke. Broš. K 2·—, vez. K 3·—, po pošti 20 v več. Zbirka ljubeznivih humoresk in satiričnih črtic zlasti uradniškega, posebno sodniškega življenja. Semtertjja zazveni trpka ironija in marsikateri občutni udarec pade na justico in njene služabnike. Posebno prijetno dé čitatelju čut za socialno pravičnost, ki se v obili meri razodeva v teh navidezno „nedolžnih“ črticah.

Trdina I.: Zbrani spisi. VI. in VII. knjiga. Broš. à K 2·50, vez. à K 3·70, po pošti 20 v več. Tudi te dve knjigi prinašata celo vrsto doslej še ne priobčenih pripovednih spisov. Njih vrednost vnovič povdarjati, bi bilo pač odveč, saj o tem je že vsakdo prepričan, da ga ni med našimi inteligenti, ki bi bil tako spoznal in obenem tako prav razumel življenje našega naroda na Dolenjskem kakor Trdina. S tema knjigama pa zakladnica njegove literarne zapuščine še nikakor ni izčrpana. Še marsikak biser se bo dal iz nje izkopati.

Kersnik Janko: Zbrani spisi. V. zvezek. Broš. K 5·—, v platno vezan K 6·—, v polfrancoski vezbi K 7·—, po pošti 30 v več. V tem zvezku, obsegajočem dva snopiča, so priobčene pisateljeve poezije ter literarni in politično-polemični spisi. Urednik dr. Prijatelj jim je pridejal potreben obširni komentar, ki sedanji generaciji prinaša mnogo novega in pojasnjuje marsikatero temno zadevo iz našega polpreteklega političnega in kulturnega življenja.

Založništvo L. Schwentner vabi nadalje na naročbo:

Novih Akordov, ki so se s svojim devetim letnikom preustrojili v glasbeno revijo na ta način, da prinašajo razen skladb v dosedanjem številu tudi prilogo glasbeno-literarne vsebine. Nihče ne more tajiti, da se s tem zadošča le živi potrebi, ki jo čutijo vsi muzikalni krogi. **Cena za vse leto K 10, za pol leta 5 K, posamezni zvezki po 2 K.**